

*Це неофіційний переклад оригінального документу,
написаного англійською мовою;
у випадку розбіжностей, просимо звертатися
до оригіналу англійською мовою*

**Управління Верховного комісара
Організації Об'єднаних Націй з прав людини**

**Доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні
16 серпня – 15 листопада 2019 року**

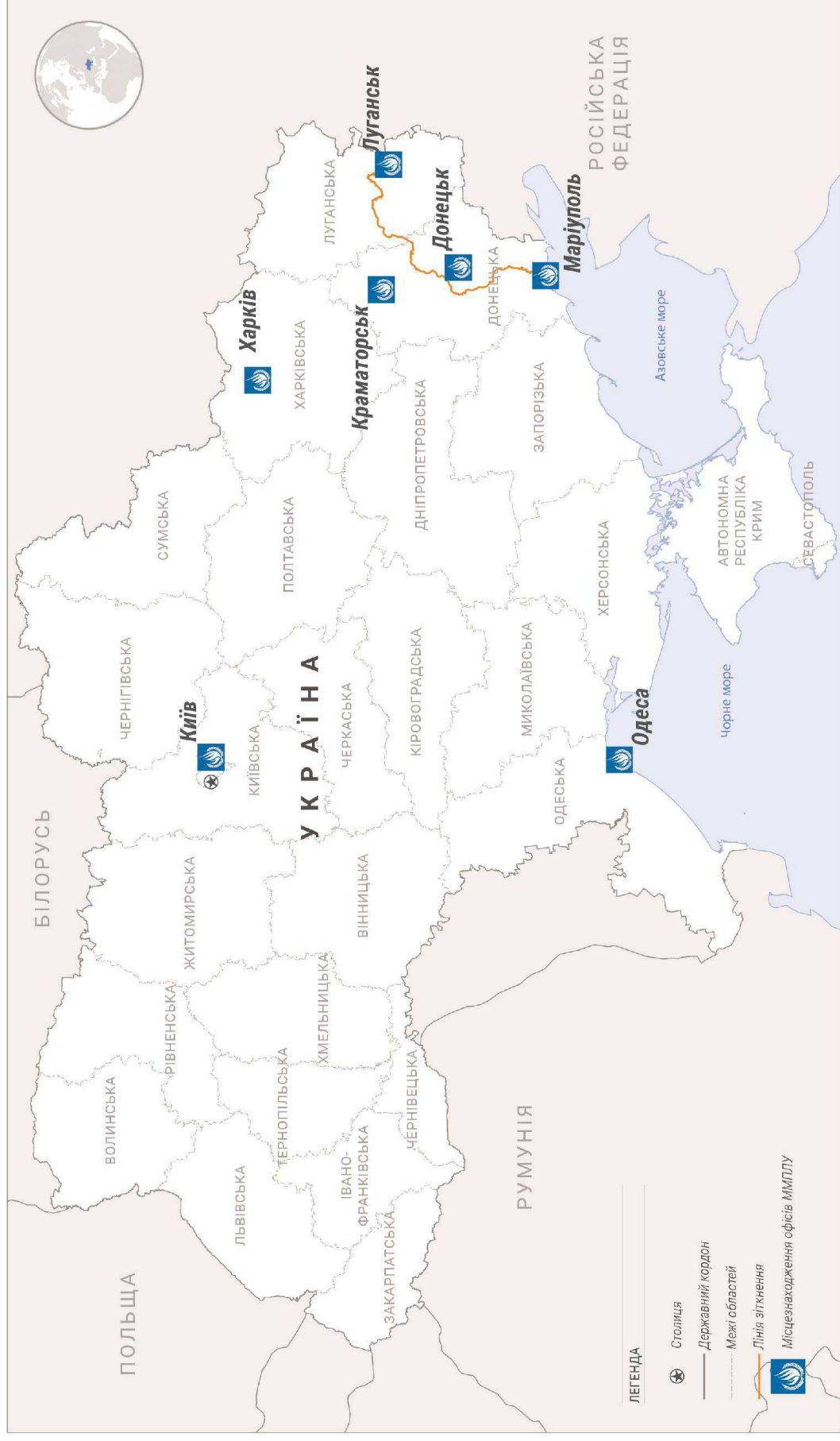
Зміст

I. Резюме.....	1
II. Методологія УВКПЛ.....	4
III. Вплив бойових дій.....	6
A. Ведення бойових дій та втрати серед цивільного населення.....	6
1. Поточний звітний період.....	6
2. Втрати серед цивільного населення в 2019 році.....	7
3. Втрати серед цивільного населення за увесь період конфлікту.....	8
4. Засоби правового захисту та відшкодування завданої шкоди для населення, яке страждало від конфлікту.....	9
B. Економічні та соціальні права осіб, які страждали від конфлікту, і свобода пересування.....	9
1. Житлові, земельні та майнові права.....	10
2. Право на соціальне забезпечення та соціальний захист.....	11
3. Свобода пересування, ізольовані громади та доступ до базових послуг.....	11
4. Реєстрація народження та смерті.....	12
IV. Право на свободу та особисту недоторканість.....	12
A. Доступ до місць тримання під вартою.....	12
B. Вбивства та позасудові страти.....	13
C. Свавільні затримання, катування та жорстоке поводження.....	13
D. Становище осіб, ув'язнених до початку конфлікту.....	15
E. Особи, зниклі безвісти.....	15
V. Відправлення правосуддя та відповідальність.....	16
A. Відправлення правосуддя у справах, пов'язаних із конфліктом.....	16
B. Відповідальність за порушення прав людини.....	19
1. Відповідальність за вбивства та насильницькі смерті під час протестів на Майдані.....	19
2. Відповідальність за вбивства та насильницькі смерті в Одесі 2 травня 2014 року.....	19
VI. Громадянський простір та основоположні свободи.....	20
A. Право голосу.....	20
B. Свобода думки та вираження поглядів, свобода засобів масової інформації.....	20
C. Свобода мирних зібрань і свобода об'єднання.....	22
D. Свобода релігії або переконань.....	22
E. Дискримінація, насильство на расовому підґрунті та прояви нетерпимості щодо меншин.....	22
F. Мовні права.....	23
VII. Права людини в Автономній республіці Крим та місті Севастополі (Україна), тимчасово окупованих Російською Федерацією.....	24
A. Інцидент біля Керченської протоки.....	24
B. Становище затриманих, звільнених із Російської Федерації.....	25
VIII. Технічне співробітництво та розбудова спроможності.....	28
IX. Висновки та рекомендації.....	28

Моніторингова місія ООН з прав людини в Україні

станом на 10 вересня 2019 року

вересень 2019

Кордони та назви, наведені на цій карті, та використані на ній для позначення не означають офіційного схвалення чи згоди ООН.

Створено: 10 вересня 2019 року Джерело: ММПЛУ, УВКПЛ Контакт: msupport@ohchr.org ohchr.org standardsforhumanrights.org

I. Резюме

1. Ця двадцять восьма доповідь Управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ) щодо ситуації з правами людини в Україні охоплює період з 16 серпня до 15 листопада 2019 року. Вона підготовлена за результатами роботи Моніторингової місії Організації Об'єднаних Націй з прав людини в Україні (ММПЛУ).¹
2. Доповідь ґрунтується на 59 відвідуваннях населених пунктів уздовж лінії зіткнення, 21 відвідуванні місць тримання під вартою, моніторингу 151 судового засідання і 19 зібрань та 117 поглиблених інтерв'ю (з 80 чоловіками та 37 жінками), зокрема з жертвами та свідками порушень прав людини та зловживань, а також родичами жертв і їхніми адвокатами, представниками Уряду, громадянського суспільства та іншими співрозмовниками. У доповіді також розглядається нерозривний зв'язок між правами людини та сталим розвитком і зазначається, що порушення економічних, соціальних, політичних, громадянських і культурних прав може перешкоджати прогресу України у досягненні Порядку денного у сфері сталого розвитку до 2030 року та цілей сталого розвитку (ЦСР).
3. Поки тривали політичні зусилля щодо припинення конфлікту, цивільне населення, яке проживає поблизу лінії зіткнення, зазнавало щоденних труднощів через постійні бойові дії, внаслідок чого продовжувала погіршуватися ситуація з їхніми соціально-економічними правами. Люди, які живуть у віддалених громадах поблизу лінії зіткнення, що вважаються «ізолюваними», через порушення дорожньої інфраструктури, внутрішні блокпости, лінію зіткнення, а також небезпеку, продовжували відчувати труднощі з доступом до соціальних виплат та основних публічних послуг, таких як охорона здоров'я, ліки та освіта.
4. Упродовж звітного періоду УВКПЛ задокументувало 42 жертви серед цивільного населення (23 чоловіки, 12 жінок, 2 дівчинки та 5 хлопчиків), шість з яких загинули, а 36 отримали поранення, що на 38,2 відсотка менше порівняно з попереднім звітним періодом. Двадцять одна людина стала жертвою бойових дій²: 17 жертв (12 чоловіків і п'ять жінок) на території, що контролюється самопроголошеною «Донецькою народною республікою»³, ймовірно внаслідок дій Уряду України. На території, яка контролюється Урядом, було зафіксовано дві цивільні жертви (чоловік і жінка), ймовірно внаслідок дій збройних формувань «Донецької народної республіки». У випадку двох поранень – чоловіка на «нічийній землі» і хлопчика на території, яка контролюється самопроголошеною «Луганською народною республікою»⁴, станом на 15 листопада все ще не встановлено, чиїми діями вони могли бути спричинені. Міни та вибухонебезпечні пережитки війни стали причиною загибелі трьох чоловіків і трьох жінок, а також поранення п'яти чоловіків, трьох жінок, чотирьох хлопчиків і двох дівчаток по обидві сторони від лінії зіткнення. Крім того, чоловік постраждав у ДТП з військовими. Станом на 15 листопада 2019 року загальна кількість смертей цивільних осіб внаслідок конфлікту становила щонайменше 3344 (1807 чоловіків, 1055 жінок, 98 хлопчиків, 49 дівчаток і 37

¹ ММПЛУ була направлена в Україну 14 березня 2014 року для моніторингу ситуації з правами людини на всій території України, з особливою увагою до Автономної Республіки Крим, східних і південних регіонів України, та подання відповідних звітів та внесення рекомендацій Урядові та іншим сторонам щодо вирішення проблем у галузі прав людини. див. Рада ООН з прав людини, *Доповіді Верховного комісара ООН з прав людини щодо ситуації з правами людини в Україні*, 19 вересня 2014 року, A/HRC/27/75, пункти 7-8, доступна за посиланням www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session27/Documents/A-HRC-27-75_en.pdf.

² Цей показник стосується загиблих або поранених внаслідок артилерійських обстрілів і вогню зі стрілецької зброї та легких озброєнь, на противагу тим, які постраждали від мін і вибухонебезпечних пережитків війни.

³ Надалі – «Донецька народна республіка».

⁴ Надалі – «Луганська народна республіка». Зарада стислості у цьому тексті «Донецька народна республіка» і «Луганська народна республіка» разом називатимуться самопроголошеними «республіками».

дорослих, стать яких невідома, а також 298 осіб, які загинули на борту літака МН17 Малазійських авіаліній). За оцінками, кількість поранених цивільних осіб перевищує 7000.

5. З середини квітня 2014 року близько 50000 будинків цивільного населення були пошкоджені або зруйновані внаслідок бойових дій по обидва боки від лінії зіткнення. Уряд не забезпечив реституції чи компенсації за цивільне майно, втрачене або знищене внаслідок бойових дій або використання у військових цілях, хоча закладення коштів для цієї мети у державний бюджет на наступний рік є позитивним знаком.

6. УВКПЛ вітає заяви різних членів Парламенту про те, що пенсії повинні виплачуватися всім громадянам України без будь-якої дискримінації щодо місця їхнього проживання чи реєстрації. Проте досі не створено механізму, який би гарантував таку можливість на практиці. В результаті сотням тисяч пенсіонерів продовжували відмовляти у доступі до пенсійних виплат.

7. Поки проводився ремонт мосту у Станиці Луганській на єдиному контрольному пункті в'їзду-виїзду (КППВ) у Луганській області, свобода пересування через лінію зіткнення залишалася під впливом конфлікту. Люди у зоні конфлікту на сході України, зокрема в ізольованих селах, продовжують мати обмежений доступ до основних товарів і послуг, таких як охорона здоров'я та ліки, ринки продовольства, соціальні послуги та освіта. Відсутність громадського транспорту, можливостей працевлаштування та засобів до існування, а також фізична й економічна незахищеність, зокрема й через замінування, ще більше погіршує їхнє становище.

8. У звітному періоді до УВКПЛ надійшло декілька повідомлень щодо позасудових страт і вбивств. УВКПЛ також задокументувало випадки свавільних затримань, торгур та жорстокого поводження на території, яка контролюється Урядом, та на територіях, які контролюються «Донецькою народною республікою» та «Луганською народною республікою».

9. 7 вересня 2019 року між Україною та Російською Федерацією відбулося одночасне звільнення в'язнів: Урядом України було звільнено 35 осіб, урядом Російської Федерації – 35 чоловіків, серед них і 24 члени екіпажів українських суден, захоплених під час інциденту 25 листопада 2018 року біля Керченської протоки⁵. Деякі із звільнених чоловіків повідомили УВКПЛ про те, що з часу затримання вони, серед іншого, піддавалися катуванням, жорстокому поводженню, свавільному триманню під вартою, надмірному використанню сили, а також не отримували належної медичної допомоги.

10. УВКПЛ вітає передачу 12 вересня 2019 року 54 осіб, ув'язнених до конфлікту (усі – чоловіки), з території, яка контролюється «Луганською народною республікою», на територію, яка контролюється Урядом. УВКПЛ відомо про інших в'язнів, які висловили бажання бути переведеними, і закликає продовжувати таку практику щодо територій, що контролюються як «Донецькою народною республікою», так і «Луганською народною республікою».

11. Продовжувалося порушення права на справедливий суд, особливо у кримінальних справах, пов'язаних із конфліктом, які виникали внаслідок неефективного судового контролю за досудовим триманням під вартою, тривалих судових процесів і правової допомоги низької якості.

12. УВКПЛ також вкотре висловлює свою стурбованість щодо відсутності відповідальності за вбивства та насильницькі смерті під час протестів на Майдані та 2 травня 2014 року в Одесі.

13. Президент наклав вето на Виборчий кодекс і повернув його Парламенту на доопрацювання, щоб, зокрема, забезпечити право на участь у найближчих

⁵ Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні, від 16 листопада 2018 до 15 лютого 2019 року, пункти 99–103, доступна за https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/ReportUkraine16Nov2018-15Feb2019_Ukrainian.pdf.

виборах 2020 року для внутрішньо переміщених осіб (ВПО), відповідно до попередніх рекомендацій УВКПЛ.

14. УВКПЛ стурбовано тим, що упродовж звітнього періоду було зафіксовано щонайменше п'ять нових нападів на співробітників ЗМІ та чотири напади на активістів громадянського суспільства, хоча відповідальність за минулі напади все ще ніхто не поніс. На територіях, які контролюються «Донецькою народною республікою» та «Луганською народною республікою», УВКПЛ не зустрічало жодного критичного медіа-контенту, який би суперечив політичним поглядам, що підтримуються представниками «республік». Соціальні медіа є єдиною платформою для публічного висловлення думок, що вказує на те, що свобода думок і вираження поглядів є сильно обмеженою.

15. УВКПЛ надає високу оцінку мирному проведенню «ОдесаПрайд» та «ХарківПрайд», відповідно у серпні та вересні 2019 року. Однак у Харкові поліція не забезпечила достатньої безпеки учасників до та після заходу, коли чотири чоловіки, котрі, судячи з їхнього вигляду, були сприйняті як члени ЛГБТІ-спільноти і зазнали нападу крайньо правих груп. УВКПЛ залишається занепокоєним правами ЛГБТІ людей. За звітний період воно зафіксувало загалом вісім фізичних нападів на членів спільноти ЛГБТІ та людей, які сприймалися такими. Через побоювання відплати на територіях, які контролюються «Донецькою народною республікою» та «Луганською народною республікою», спільнота ЛГБТІ змушена залишатися невидимою. Загалом, на територіях, які контролюються «Донецькою народною республікою» та «Луганською народною республікою», УВКПЛ не зареєструвало жодних мирних зібрань, організованих на добровільних засадах. Також залишилися перешкоди до здійснення свободи віросповідання через обмеження, накладені самопроголошеною «владою», в обох «республіках».

16. УВКПЛ продовжує документувати порушення міжнародного гуманітарного права та прав людини в Автономній Республіці Крим і місті Севастополі, Україна, тимчасово окупованих Російською Федерацією⁶ (надалі – Крим), а саме: катування, жорстоке поводження та відмова у наданні медичної допомоги особам, затриманим та ув'язненим у Криму, а згодом депортованим до Російської Федерації, та безкарність стосовно цих порушень. Серед в'язнів, одночасно звільнених 7 вересня 2019 року, було 29 чоловіків, яких спочатку утримували під вартою в Криму, серед них і 24 члени екіпажу, затримані під час інциденту в Керченській протоці в листопаді 2018 року. Російська Федерація як окупаційна влада в Криму всупереч відповідним резолюціям Генеральної Асамблеї ООН⁷ досі не надала УВКПЛ доступу на півострів.

17. Упродовж звітнього періоду тривали технічна співпраця та діяльність із розбудови спроможності, зокрема регулярні тренінги для офіцерів підрозділу цивільно-військового співробітництва Міністерства оборони. Молодь та меншини також скористалися з участі УВКПЛ у різноманітних заходах.

18. У той час, як УВКПЛ має безперешкодний доступ до місць тримання під вартою на території, яка контролюється Урядом України, діяльність УВКПЛ на територіях, контрольованих «Донецькою народною республікою» та «Луганською народною республікою», від червня 2018 року була серйозно обмежена, попри постійне обговорення цієї теми під час регулярних зустрічей із представниками обох самопроголошених «республік»⁸. Постійна відмова у доступі до місць тримання під вартою, попри неодноразові прохання, унеможливує УВКПЛ моніторити поводження із затриманими та умови тримання під вартою. Це викликає особливе занепокоєння в контексті серйозних звинувачень у порушенні прав людини. Тому УВКПЛ вкотре закликає надати незалежним міжнародним спостерігачам, включно з УВКПЛ, безперешкодний

⁶ Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 73/263, Ситуація з правами людини в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, Україна, А / RES / 73/263 (22 грудня 2018 року), п. 11.

⁷ Резолюції Генеральної Асамблеї ООН 62/262, 71/205 та 73/263.

⁸ За винятком виїзду на місце для документування жертв серед цивільного населення та пов'язаних із конфліктом пошкоджень цивільного майна на території, яка контролюється «Донецькою народною республікою», що відновилися навесні 2019 року.

конфіденційний доступ до місць тримання під вартою та затриманих, відповідно до міжнародних стандартів.

II. Методологія УВКПЛ

19. Ця доповідь заснована на 117 поглиблених інтерв'ю (з 80 чоловіками та 37 жінками), зокрема із жертвами та свідками порушень. Інформація також була отримана від родичів жертв і їхніх адвокатів, під час поїздок на місця, зустрічей із представниками Уряду, громадянського суспільства та іншими співрозмовниками, моніторингу судових засідань, а також шляхом аналізу судових документів, офіційних звітів, відомостей з відкритих джерел та інших відповідних матеріалів. Висновки ґрунтуються на перевірених інформації, зібраній із первинних та вторинних джерел, які оцінені як надійні та достовірні. Висновки включаються до доповіді за умови, що дотримано стандарт доведення, який передбачає наявність «достатніх підстав», а саме тоді, коли, спираючись на сукупність перевіреної інформації, звичайно розсудливий спостерігач мав би достатні підстави вважати, що описані факти дійсно мали місце, і коли робляться правові висновки, що ці факти відповідають усім елементам складу порушення. Хоча УВКПЛ не може надати вичерпного викладу всіх порушень, скоєних на території України, воно отримує та перевіряє інформацію за допомогою цілого ряду заходів відповідно до своєї методології і ґрунтує свої висновки на окремих перевірених випадках

20. УВКПЛ застосовує такий самий стандарт доведення і під час документування жертв серед цивільного населення, пов'язаних із конфліктом⁹. У деяких випадках документування може зайняти певний час, перш ніж будуть зроблені висновки, що означає, що число жертв серед цивільного населення переглядається, тільки-но з'являється нова інформація. УВКПЛ застосовує стандарт «достатні підстави» для визначення, яка сторона несе відповідальність за жертви серед цивільного населення, з врахуванням географічного розташування інциденту, напрямку вогню, а також загального контексту інциденту.

21. Інформація в цьому звіті використовується на підставі інформованої згоди всіх джерел щодо її використання, а також оцінки УВКПЛ ризику шкоди, яку може заподіяти таке використання. Такий підхід може приводити до видалення ідентифікаційних даних для забезпечення конфіденційності джерел. На території, яка контролюється Урядом, УВКПЛ має свободу пересування та повний безперешкодний доступ до всіх місць та осіб. На протипагу цьому діяльність УВКПЛ на територіях, які контролюються «Донецькою народною республікою» та «Луганською народною республікою», з червня 2018 року залишається суттєво обмеженою, попри постійні переговори під час регулярних зустрічей з представниками обох самопроголошених «республік».

⁹ Для отримання докладнішої інформації див. Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні, від 16 лютого до 15 травня 2019 року, п.20, доступну за адресою https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/ReportUkraine16Feb-15May2019_UA.pdf.

УКРАЇНА: ЖЕРТВИ СЕРЕД ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ ВЗДОВЖ ЛІНІЇ ЗІТКНЕННЯ ЗА ПЕРІОД З 16 СЕРПНЯ ДО 15 ЛИСТОПАДА 2019 РОКУ

Кордони та назви, наведені на цій карті, та використані на ній позначення не означають офіційного схвалення чи згоди ООН.

Дата створення: 25 листопада 2019 р. Автор: OHCHR ERS Джерело: УВКПЛ ММПЛУ, ОКГП, OSM Контакт: imsupport@ohchr.org

III. Вплив бойових дій

A. Ведення бойових дій та втрати серед цивільного населення

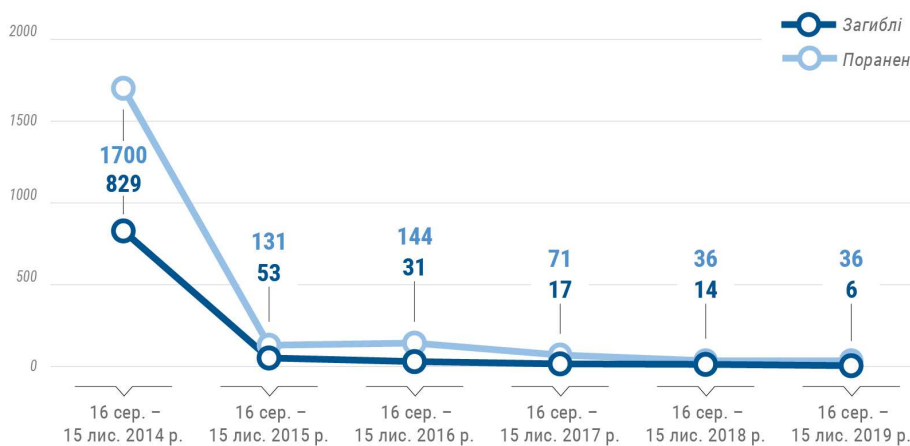
«Ми – люди, забуті Богом. Ми нікому не потрібні».

– Літня людина, яка проживає в Невельському, селі, постраждалому від збройного конфлікту

1. Поточний звітний період

22. Від 16 серпня до 15 листопада 2019 року УВКПЛ зафіксувало 42 жертви серед цивільного населення, пов'язані з конфліктом¹⁰: шість убитих (трьох чоловіків і три жінки) та 36 поранених (20 чоловіків, дев'ять жінок, п'ять хлопців і дві дівчинки). Такий показник свідчить про зменшення кількості жертв на 38,2 відсотка порівняно з попереднім звітним періодом від 16 травня до 15 серпня 2019 року, коли було зафіксовано 68 жертв серед цивільного населення (вісім загиблих та 60 поранених). Це зменшення можна пояснити введенням з 21 липня режиму «безстрокового припинення вогню», узгодженого в Мінську.

КІЛЬКІСТЬ ЖЕРТВ СЕРЕД ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ ЗА ЗВІТНИЙ ПЕРІОД ПОРІВНЯНО З АНАЛОГІЧНИМ ПЕРІОДОМ ПОПЕРЕДНІХ РОКІВ (16 серпня – 15 листопада)

Дата створення: 25 листопада 2019 р. Джерело: ММПЛУ УВКПЛ

23. В результаті артилерійських обстрілів та вогню зі стрілецької зброї і легких озброєнь (СЗЛО) поранено 21 цивільну особу (14 чоловіків, шість жінок і хлопчика). Цей показник на 62,5 відсотка менший порівняно з попереднім звітним періодом (п'ятеро загиблих та 51 поранена). З них 17 (12 чоловіків та п'ять жінок) були зафіксовані на території, яка контролюється «Донецькою народною республікою»; все це спричинено діями Уряду України. Двоє цивільних (жінка та чоловік) отримали поранення на території, яка контролюється Урядом, обидва випадки віднесені до дій озброєних груп «Донецької народної республіки». Крім цього, станом на 15 листопада 2019 року все ще не встановлено, внаслідок чийх дій чоловік отримав поранення на «нічийній землі», а хлопчик – на території, яка контролюється «Луганською народною республікою».

¹⁰ УВКПЛ документує жертви серед цивільного населення, аналізуючи широке коло джерел і видів інформації, які оцінюються на предмет надійності та достовірності. Ці оновлені дані базуються на інформації, яку ММПЛУ збирає під час інтерв'ю з жертвами та їхніми родичами, свідками, а також аналізу підтверджувальних матеріалів, конфіденційно наданих ММПЛУ; офіційних звітів; документів, що є у відкритому доступі, фото- та відеоматеріалів; судово-медичних записів і звітів; матеріалів кримінальних розслідувань; судових документів; публічних звітів Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні; доповідей міжнародних та національних неурядових організацій; публічних звітів правоохоронних і військових органів; даних медичних установ та місцевих органів влади; інших відповідних і достовірних матеріалів.

24. Наприклад, 29 серпня 2019 року жінка постраждала від вогню із СЗЛО в селищі Новолуганське (Донецька область), розташованому на території, яка контролюється, коли сховалася в літній кухні свого будинку. 11 вересня 2019 року троє чоловіків, співробітників «міністерства з надзвичайних ситуацій» «Донецької народної республіки», отримали осколкові поранення під час гасіння пожежі, спричиненої обстрілами в західній частині Донецька. У одного з чоловіків ампутували руку. 23 вересня 2019 року під час обстрілу села Пікузи (раніше Комінтернове, Донецька область), що контролюється озброєними групами, отримала поранення жінка. Вона була у себе на подвір'ї, коли почула вибух і відчула біль у правій нозі.

25. УВКПЛ, як і раніше, занепокоєне тим, що бойові дії, які точаться, продовжують становити загрозу для навчальних закладів, розташованих у безпосередній близькості до військових позицій та/або лінії зіткнення. Упродовж звітного періоду принаймні чотири школи та два дитячі садки, які працювали (усі на території, яка контролюється озброєними групами), були пошкоджені вогнем із СЗЛО. Хоча інциденти, що спричиняли шкоду, траплялися в ті часи, коли дітей чи персоналу не було, а пошкодження були помірними (пошкоджені переважно вікна), УВКПЛ нагадує, що школи та дитячі садки як цивільні об'єкти охороняються міжнародним гуманітарним правом якщо тільки вони не є військовими цілями, і не можуть бути об'єктом нападу.

26. Інциденти, пов'язані із мінами¹¹, а також з поводженням із вибухонебезпечними пережитками війни (ВПВ)¹², стали причиною 20 жертв серед цивільного населення: троє чоловіків і три жінки загинули, а п'ять чоловіків, три жінки, чотири хлопчики та дві дівчинки отримали поранення. Четверо цивільних осіб загинули на території, яка контролюється Урядом; одна особа загинула і дев'ять отримали поранення на території, яка контролюється «Луганською народною республікою»; одна особа загинула і п'ять отримали поранення на території, яка контролюється «Донецькою народною республікою». Крім того, чоловік був травмований у ДТП з військовими на території, яка контролюється Урядом.

27. Наприклад, 28 вересня 2019 року троє хлопчиків і дві дівчинки отримали поранення під час прогулянки в лісі біля села Черногорівка (раніше Червона Зоря, Луганська область), яке контролюється озброєними групами, коли один із них ненароком спровокував вибух ручної гранати. 5 жовтня 2019 року внаслідок детонації ручної гранати в своїй квартирі в підконтрольній Урядові Мар'їнці (Донецька область) загинули чоловік і жінка. 12 жовтня жінка та її дорослий син разом із подругою отримали тілесні ушкодження, коли вони ненавмисно спровокували вибух невстановленого вибухонебезпечного предмету під час прибирання на могилі у Донецьку, що контролюється озброєними групами.

2. Втрати серед цивільного населення в 2019 році

28. З 1 січня до 15 листопада 2019 року УВКПЛ зафіксувало 162 жертви серед цивільного населення, пов'язані з конфліктом: 26 загиблих (15 чоловіків, десять жінок і хлопчик) та 136 поранених (77 чоловіків, 39 жінок, 11 хлопчиків і дев'ять дівчаток). Це на 39,3 відсотка менше порівняно з аналогічним періодом 2018 року (23 загиблі і 214 поранених); за цей календарний період зафіксована найменша упродовж усього конфлікту кількість жертв серед цивільного населення.

29. З 1 січня до 15 листопада 2019 року УВКПЛ зафіксувало 101 жертву серед цивільного населення, спричинену обстрілами та вогнем із СЗЛО (7 загиблих і 94 поранених), що на 32,7% менше порівняно з аналогічним періодом

¹¹ Інциденти, в яких цивільні особи загинули або отримали поранення від мін (протитанкових або протитранспортних) або вибухових пристроїв, що спрацьовували таким самим чином, як міни-пастки, або ВПВ, які були ненавмисно підірвані.

¹² Інциденти, в яких цивільні особи або здійснювали певні дії із ВПВ протягом певного періоду часу і доклали додаткових зусиль, щоб його детонувати (наприклад, намагаючись демонтувати), або були поруч із кимось, хто це робив.

2018 року (21 загинуло та 129 поранено¹³). З них 65 (четверо загинуло і 61 поранено; 64,4%) зафіксовані на території, яка контролюється «Донецькою народною республікою», а 18 (одна загинула та 17 поранено, 17,8%) – на території, яка контролюється й «Луганською народною республікою»; 16 (дві загинулі та 14 поранено; 15,8 відсотка) – на території, яка контролюється Урядом, та двох поранено на «нічийній землі».

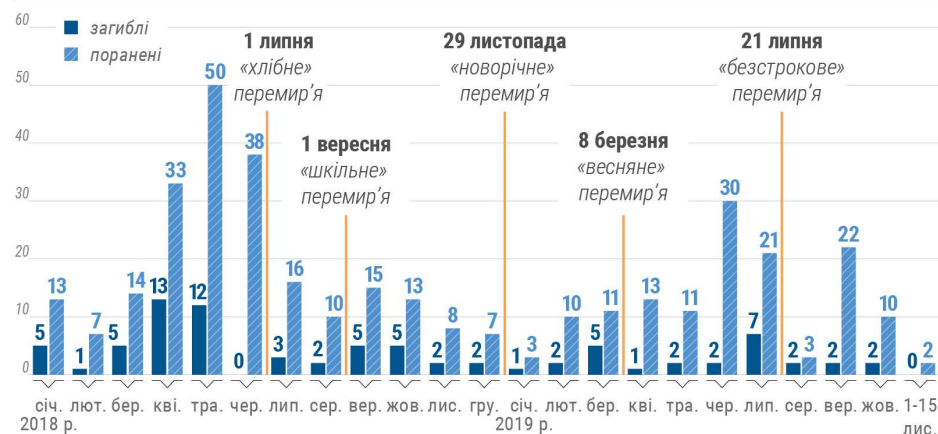
30. З 1 січня до 15 листопада 2019 року УВКПЛ зафіксувало 58 жертв серед цивільного населення (17 загинуло та 41 поранено), спричинених інцидентами, пов'язаними із мінами та поведженням із ВПВ. Хоча це є зменшенням на 51,3 відсотка порівняно з аналогічним періодом 2018 року (34 загинуло і 85 поранено), такі показники показують, що розмінування/знешкодження ВПВ, а також просвітницькі заходи у зоні конфлікту все ще є необхідними.

ПРИЧИНИ ЖЕРТВ СЕРЕД ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ ЗА ПЕРІОД ІЗ 1 СІЧНЯ ДО 15 ЛИСТОПАДА 2019 РОКУ

Дата створення: 25 листопада 2019 р. Джерело: ММПЛ УВКПЛ

ХРОНОЛОГІЯ ЖЕРТВ СЕРЕД ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ за період з 1 січня 2018 р. до 15 листопада 2019 р.

Дата створення: 25 листопада 2019 р. Джерело: ММПЛ УВКПЛ

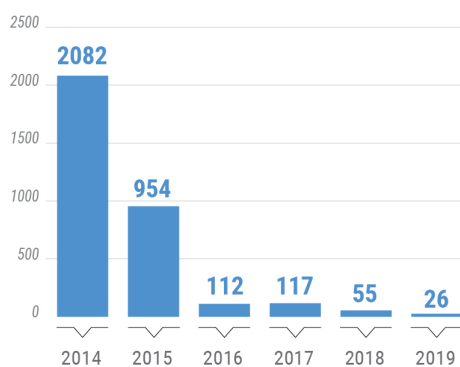
3. Втрати серед цивільного населення за увесь період конфлікту

31. Упродовж усього періоду тривання конфлікту, з 14 квітня 2014 року до 15 листопада 2019 року, УВКПЛ зафіксувало 3046 загиблих цивільних осіб, пов'язаних із конфліктом (1807 чоловіків, 1555 жінок, 98 хлопчиків, 49 дівчаток і 37 дорослих, стать яких невідома).

¹³ З 1 січня до 15 листопада 2018 року артилерійськими обстрілами та вогнем із СЗЛО було спричинено 150 жертв серед цивільного населення: 100 (10 загинуло та 90 поранено, 66,7 відсотка) на території, контрольованій «Донецькою народною республікою», 17 (трьох загинуло і 14 поранено, 11,3 відсотків) – на території, яка контролюється «Луганською народною республікою», 26 (п'ятеро загинуло та 21 поранено, 17,3 відсотка) – на території, яка контролюється Урядом, а сім (одна загинула і шестеро поранено, 4,7 відсотка) – на «нічийній землі».

Беручи до уваги 298 загиблих 17 липня 2014 року на борту рейсу МН17 Малайзійських авіаліній, загальна кількість цивільних осіб, загиблих через конфлікт, становила щонайменше 3344 людини. За оцінками, кількість поранених цивільних осіб перевищує 7000.

КІЛЬКІСТЬ ЦИВІЛЬНИХ ОСІБ, ЗАГИБЛИХ У ЗВ'ЯЗКУ З КОНФЛІКТОМ за 2014-2019 роки

Дата створення: 25 листопада 2019 р. Джерело: ММПЛУ УВКПЛ

4. Засоби правового захисту та відшкодування завданої шкоди для населення, яке страждало від конфлікту¹⁴

32. УВКПЛ вітає виділення з державного бюджету 40 мільйонів гривень (16,6 мільйона доларів США) для компенсації цивільному населенню, постраждалому від конфлікту¹⁵. Кошти для цієї мети було виділено вперше. УВКПЛ також звертає увагу на п'ять позитивних рішень судів першої інстанції щодо компенсації цивільним жертвам конфлікту, які присудили в середньому приблизно 500 000 грн (21 000 дол. США) кожному позивачеві. Наприклад, 15 жовтня 2019 року Жовтневий районний суд міста Маріуполя присудив компенсацію в розмірі одного мільйона гривень сім'ї цивільного чоловіка, який загинув 15 лютого 2015 року внаслідок бойових дій у селі Широкине (Донецька область). Однак, УВКПЛ зазначає, що всебічної державної політики щодо засобів правового захисту та відшкодування завданої шкоди цивільним жертвам конфлікту все ще бракує, і закликає Уряд та Парламент України розробити таку політику відповідно до міжнародних стандартів.

В. Економічні та соціальні права осіб, які страждали від конфлікту, і свобода пересування

«Наші пенсії є смішними. У мене лише 1500 грн [63 дол. США]. Як я можу вижити? Мені треба платити за комунальні послуги і мені потрібно 400 гривень лише для того, щоб виїхати з села до лікаря та за ліками».

– Пенсіонер, пояснюючи проблеми з відсутністю громадського транспорту в селі Відродження та низькими пенсіями

33. Соціально-економічне становище населення, що постраждало від конфлікту, яке становить 5,2 млн чоловіків, жінок і дітей¹⁶, залишалось гнітючим. Сім'ї, що постраждали від конфлікту, включно з тими, хто проживає в ізольованих населених пунктах у постраждалих районах, продовжують мати обмежений доступ до основних товарів і послуг, таких як охорона здоров'я та ліки, ринки, соціальні послуги та освіта. Відсутність громадського транспорту, можливостей для працевлаштування та засобів до існування, а також фізична й

¹⁴ Право на відшкодування завданої шкоди жертвам грубих порушень міжнародного права у галузі прав людини та серйозних порушень міжнародного гуманітарного права включає п'ять типів заходів: реституція, компенсація, реабілітація, задоволення та гарантія неповторення. Детальніше див. пункти 15-23 Основних принципів та вказівок щодо права на правовий захист та відшкодування завданої шкоди для жертв грубих порушень міжнародного права в галузі прав людини та серйозних порушень міжнародного гуманітарного права (A/RES/60/147).

¹⁵ Як було схвалено Парламентом у другому читанні закону про Державний бюджет 14 листопада 2019 року.

¹⁶ Див. Багаторічний план гуманітарного реагування на 2019–2020 рр.

економічна незахищеність, зокрема й через замінування, ще більше погіршує їхнє становище. Терміново необхідний комплексний державний підхід до підтримки їхніх соціальних та економічних прав. Він би продемонстрував виконання зобов'язань щодо Порядку денного у сфері сталого розвитку до 2030 року на національному рівні, надав змісту Указу Президента від 30 вересня 2019 року щодо забезпечення дотримання ЦСР¹⁷ і справив позитивний вплив на темпи та ефективність зусиль на місцевому рівні, спрямованих на досягнення сталого розвитку¹⁸.

1. Житлові, земельні та майнові права

34. Від середини квітня 2014 року близько 50 000 будинків цивільного населення були пошкоджені або зруйновані внаслідок бойових дій по обидва боки від лінії зіткнення¹⁹. Уряд надав компенсацію та/або придатне альтернативне житло (як тимчасовий захід) через місцеві органи влади для обмеженої кількості постраждалих сімей. Такі заходи не були постійними чи послідовними. УВКПЛ вітає зобов'язання Кабінету Міністрів щодо подальшого внесення змін до Постанови № 947 від 18 грудня 2013 року з метою покращення доступу постраждалого населення до компенсації²⁰. УВКПЛ нагадує, що у рамках ЦСР № 11 Україна взяла на себе зобов'язання забезпечити доступ до придатного, безпечного та доступного житла та основних послуг²¹. Однак всебічна та недискримінаційна державна політика реституції і компенсації за пошкоджене та знищене житло й майно все ще відсутня.

35. УВКПЛ продовжив документувати випадки використання цивільного майна у військових цілях, що призвело до грабежу та знищення майна у деяких випадках, та відсутність надання придатного альтернативного житла та/або компенсації. Військові також не сплатили рахунки за використання таких комунальних послуг, як електроенергія, залишивши власникам великі борги.

36. Наприклад, у смт Верхньоторецьке (Донецька область), яке контролюється Урядом, сім'я пенсіонерів повідомила УВКПЛ, що у 2014 році їхній будинок був пошкоджений артилерійськими обстрілами, і вони були змушені виїхати з нього через небезпеку. З 2015 до 2018 року їхній будинок використовувався військовими та був розграбований. Сім'я звернулася до місцевих органів влади та поліції з проханням компенсувати завдану шкоду та розслідувати грабїж. В останні чотири роки поліція не провела ефективного розслідування скарги. Місцева влада не надала сім'ї жодної компенсації чи альтернативного тимчасового житла. Сім'я змогла повернутися додому лише у 2018 році, коли будинок звільнили військові, а гуманітарна організація частково відбудувала його.

37. УВКПЛ також задокументувало справу сім'ї, яка змушена була залишити своє житло в тій частині селища Золоте-4, яка у жовтні 2018 року потрапила під контроль озброєних груп під час активних бойових дій. Вони були змушені переїхати до орендованої квартири в сусідньому селищі Золоте-5. Тоді один із членів сім'ї втратив роботу, і сім'я опинилася у фінансовій скруті. Сім'я не отримала підтримки з забезпечення житлом, а також не змогла відвідати та зберегти своє майно, за інформацією, через замінування.

¹⁷ Указ Президента № 722/2019, схвалений 30 вересня 2019 року, доступний за <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/en/722/2019>.

¹⁸ Відповідно до ЦСР № 1, 2, 3, 4 та 6, Україна взяла на себе зобов'язання щодо подолання бідності та голоду, забезпечення здорового способу життя та благополуччя, якісної освіти та чистої води й санітарії.

¹⁹ Огляд гуманітарних потреб 2019, с. 10, та Багаторічний план гуманітарного реагування на 2019–2020 роки, с. 12.

²⁰ За детальнішою інформацією зверніться до Доповіді УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні, що охоплює період з 16 травня до 15 серпня 2019 року, пункти 34–36.

²¹ Див. Ціль 11.1, викладену Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства: *Цілі сталого розвитку: Україна – 2017. Базове дослідження*, с. 82, доступна за http://sdg.org.ua/images/SDGs_NationalReportEN_Web.pdf.

2. Право на соціальне забезпечення та соціальний захист

38. УВКПЛ вітає заяву голови Парламентського комітету з прав людини про те, що пенсії повинні виплачуватися всім особам, які мають на неї право, без будь-якої дискримінації за місцем проживання чи реєстрації²². Чинна політика, яка вимагає від пенсіонерів, які мають реєстрацію місця проживання на територіях, які контролюються «Донецькою народною республікою» та «Луганською народною республікою», для отримання пенсійних виплат реєструватися як ВПО на території, яка контролюється Урядом, та регулярно проходити процес перевірки, призвела до втрати пенсійних виплат сотнями тисяч пенсіонерів.²³ УВКПЛ закликає Парламент та Кабінет Міністрів здійснити практичні дії для забезпечення повного доступу до пенсій та соціальних прав для всіх осіб, які мають на них право, та не пов'язувати виплату пенсій з фактом реєстрації в якості ВПО. Це сприяло б впровадженню Україною ЦСР № 10 шляхом забезпечення доступу до соціальних послуг та реформування пенсійного страхування на основі принципів справедливості та прозорості²⁴. Це також сприяло б соціальній інклюзивності населення, яке постраждало від конфлікту.

3. Свобода пересування, ізольовані громади та доступ до базових послуг

39. У звітному періоді цивільне населення перетинало лінію зіткнення між територією, що контролюється Урядом, та територіями, які контролюються «Донецькою народною республікою» та «Луганською народною республікою», понад 3,5 мільйони разів, часто стикаючись із фізичними труднощами через недостатню кількість КПВВ, особливо на Луганщині, та важкі умови перетину. Позитивні зрушення спостерігалися на КПВВ Станиця Луганська (Луганська область), де з 4 жовтня працювала тимчасова обхідна споруда, а ремонт зламаного мосту тривав станом 15 листопада. Ремонт мосту значно полегшить свободу пересування, зменшивши щоденні страждання, з якими стикаються люди під час проходження цього пішохідного переходу. Однак цей КПВВ залишається єдиним пунктом пропуску, що обслуговує весь регіон. Необхідно докладати більше зусиль для відкриття додаткових пунктів пропуску.

40. УВКПЛ вітає рішення Уряду про призупинення виконання Постанови, що регулює переміщення фізичних осіб і переміщення товарів через лінію зіткнення до її перегляду, зокрема для спрощення перетину для дітей у віці до 14 років, які не мають дійсного паспорта. УВКПЛ нагадує, що для полегшення свободи пересування та права на належний рівень життя люди повинні мати можливість передавати свої особисті речі без зайвих обмежень.

41. Обмеження свободи пересування в селах, близьких до лінії зіткнення, таких як Лобачеве, Лопаскине та Новоолександрівка, які контролюються Урядом, обмежують можливості цивільного населення користуватися своїми соціально-економічними правами. Наприклад, приблизно 18 мешканців села Новоолександрівка втратили доступ до основних послуг. Електрика у селі відключена ще від початку конфлікту, а дороги перекриті. Швидка допомога не може дістатися до села, а в ньому немає лікарень, аптек чи громадського транспорту. Ці питання не вирішуються частково через те, що Уряд не поклав відповідальність за життєдіяльність села на будь-які місцеві органи влади.

²² Українські національні новини, «У Раді поставили питання про відокремлення отримання пенсій від статусу ВПО», доступне за www.unn.com.ua/uk/news/1831727-u-radi-postavili-pitannya-pro-vidokremlennya-otrimannya-pensiy-vid-statusu-vpo.

²³ Об'єднані Нації України, *Інформаційна довідка. Виплата пенсії ВПО та особам, які проживають на територіях, не підконтрольних Уряду на сході України*, доступна за https://www.humanitarianresponse.info/sites/www.humanitarianresponse.info/files/documents/files/briefing_note_on_pensions_ua.pdf

²⁴ Для отримання докладнішої інформації, див. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства: *Цілі сталого розвитку: Україна – 2017. Базове дослідження*, с. 76, доступне за http://sdg.org.ua/images/SDGs_NationalReportEN_Web.pdf.

4. Реєстрація народження та смерті

42. 23 жовтня 2019 року Кабінет Міністрів затвердив нормативно-правовий акт²⁵, яким запроваджується адміністративна процедура для спрощення реєстрації народжень і смертей, що відбулися на територіях, контрольованих самопроголошеними «республіками»²⁶. Хоча УВКПЛ давно рекомендує спростити цю процедуру²⁷, ухвалений акт все ще передбачає існування додаткового адміністративного механізму в процесі реєстрації актів цивільного стану, як зазначається, задля усунення сумнівів та ризиків стосовно достовірності документів, виданих на територіях, контрольованих самопроголошеними «республіками»²⁸. Таким чином, новий порядок, який ще має бути апробовано на практиці, схоже, не має значних переваг, що стосується необхідного часу та зусиль, порівняно із чинною спрощеною судовою процедурою, за винятком відсутності судового збору. Положення нового порядку також не поширюються на реєстрацію народжень та смертей, що відбулися в Криму, яка все ще має здійснюватися у судовому порядку. УВКПЛ нагадує, що забезпечення реєстрації народження для всіх є глобальною метою ЦСР²⁹.

IV. Право на свободу та особисту недоторканість

A. Доступ до місць тримання під вартою

43. Упродовж звітного періоду УВКПЛ продовжувало мати повний доступ до офіційних місць тримання під вартою на території, яка контролюється Урядом, та мало змогу проводити конфіденційні інтерв'ю із затриманими відповідно до міжнародних стандартів. УВКПЛ опитало 42 затриманих внаслідок конфлікту (41 чоловіка та одну жінку) у слідчих ізоляторах (СІЗО) у Бахмуті, Харкові, Маріуполі, Одесі, Старобільську, Запоріжжі та виправній колонії у Харкові.

44. УВКПЛ продовжували відмовляти у доступі до місць позбавлення волі на територіях, які контролюються «Донецькою народною республікою» та

²⁵ Постанова Кабінету Міністрів «Про внесення змін до Постанови Кабінету Міністрів України від 9 січня 2013 року № 9 («Про затвердження Порядку підтвердження факту народження дитини поза закладом охорони здоров'я»)» затверджена 23 жовтня 2019 року, але станом на 15 листопада текст Постанови не був опублікований. Див. сайт Міністерства юстиції <https://www.kmu.gov.ua/news/kabmin-sproshchuye-reyestraciyu-faktiv-narodzhennya-ta-smerti-na-timchasovo-okupovanih-teritoriyah>

²⁶ За даними Міністерства юстиції, нормативно-правовий акт має на меті забезпечити виконання частини 3 статті 2 Закону України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях в Донецькій та Луганській областях», № 2268-VIII від 18 січня 2018 року, що дозволяє здійснювати реєстрацію народжень та смертей, що відбулися на територіях, контрольованих самопроголошеними «республіками», з використанням відповідних документів, виданих там, без участі судових органів. Повідомлення доступне за посиланням <https://minjust.gov.ua/news/ministry/kabmin-sproshchue-reestratsiyu-faktiv-narodjennya-ta-smerti-na-timchasovo-okupovanih-teritoriyah>

²⁷ Див. Доповіді УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні, з 16 листопада 2017 року до 15 лютого 2018 року, п. 132; з 16 лютого до 15 травня 2018 року, п. 43.

²⁸ Нормативно-правовий акт передбачає розгляд документів спеціальною Комісією, що створюється спільно Міністерством охорони здоров'я та Міністерством з питань тимчасово окупованих територій, до якої також можуть бути залучені представники міжнародних гуманітарних організацій. Комісія повинна буде, не пізніше наступного робочого дня, надати висновок щодо можливості використання документів, що засвідчують факт народження чи смерті, виданих медичними установами на територіях, які контролюються самопроголошеними «республіками», для реєстрації актів цивільного стану. У разі позитивного висновку заявники зможуть звернутися до органу реєстрації актів цивільного стану, щоб отримати свідоцтво про народження чи смерть, що не буде відбуватися автоматично.

²⁹ ЦСР № 16 визначає, що держави повинні сприяти мирному та інклюзивному суспільству для сталого розвитку, забезпечувати доступ до правосуддя для всіх та будувати ефективні, підзвітні та прозорі установи на всіх рівнях. Цільовий показник 16.9 вимагає від держав до 2030 року видавати юридичні посвідчення особи для всіх, включаючи реєстрацію народження. Докладнішу інформацію див. <https://unstats.un.org/sdgs/indicators/database/>.

«Луганською народною республікою», і УВКПЛ, як і раніше, серйозно занепокоєне поведінням із затриманими, умовами тримання під вартою та відсутністю незалежного нагляду у світлі достовірних звинувачень у порушенні прав людини в цих установах.

В. Вбивства та позасудові страти

45. Упродовж звітнього періоду УВКПЛ отримало інформацію про декілька вбивств або позасудових страт на території, яка контролюється Урядом, і на території, яка контролюється «Донецькою народною республікою»..

46. Наприклад, 11 липня 2019 року чоловік з інвалідністю, який проживає у Донецьку, який контролюється озброєними групами, відвідував родичів у селі Костянтинопольське (Донецька область), яке контролюється Урядом. Згідно з судовими документами, щонайменше троє військовослужбовців Збройних сил України (ЗСУ) самовільно затримали його через підозру у членстві у озброєних групах. Завезли його до лісопосадки, де погрожували стратити. Опісля відвезли його до місця розташування військової частини, де знову змушували зізнатися у своєму передбачуваному членстві у озброєних групах. Коли винуватці зрозуміли, що жертва не пов'язана із озброєними групами, вони намагалися приховати свій злочин; вони відвезли його до Мар'їнки і застрелили, як мінімум, сімома кулями у голову та спину. 2 серпня тіло жертви було знайдено в каналізаційному відстійнику на околиці Мар'їнки. 16 серпня Жовтневий районний суд міста Маріуполя помістив під варту на шістьдесят днів трьох солдатів ЗСУ. У жовтні Мар'їнський районний суд розпочав розгляд справи проти солдатів ЗСУ, обвинувачених за статтями 115 (2) (вбивство), 146 (3) (викрадення) та 187 (2) (розбій) Кримінального кодексу.

47. В іншій справі 16 вересня 2019 року у чоловіка, звільненого з-під варту під домашній арешт, невстановлені особи вистрелили сім разів і вбили у його власній квартирі в Маріуполі. Спочатку його затримали 16 вересня 2017 року та звинувачували за статтею 258-3 (створення терористичної групи чи терористичної організації) Кримінального кодексу. 5 серпня 2019 року суд звільнив його під домашній арешт, що викликало громадський протест у соціальних мережах. На веб-сайті «Миротворець»³⁰, де також була вказана його домашня адреса, він був визначений як сепаратист і ворог за його участь у збройних формуваннях. УВКПЛ нагадує, що держави зобов'язані проявляти належну ретельність щодо захисту осіб від загрози їхньому життю з боку сторонніх осіб, зокрема через вживання відповідних заходів захисту, коли вони знають, або повинні знати, що їхньому життю загрожує небезпека. Розслідування його смерті повинно бути негайним, неупередженим та ефективним, а винні особи мають бути притягнуті до відповідальності.

48. 22 травня 2019 вісьмох військовослужбовців ЗСУ було затримано озброєними групами на блокпості Оленівка. Один військовослужбовець був «засуджений» «судом» «Донецької народної республіки» і утримувався у Макіївській виправній колонії № 97. 14 жовтня 2019, його було знайдено мертвим в його камері. Обставини цього випадку викликають підозру, що його смерть була насильницькою.

С. Свавільні затримання, катування та жорстоке поводження

49. Упродовж звітнього періоду УВКПЛ зафіксувало випадки свавільних затримань, тортур та жорстокого поводження, що відбувалися на території, яка контролюється Урядом, на територіях, які контролюються «Донецькою народною республікою» та «Луганською народною республікою», та в Російській Федерації після передачі затриманих із самопроголошених «республік».

³⁰ Див. Доповіді УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні, з 16 листопада 2017 року до 15 лютого 2018 року, п. 87; з 16 листопада 2018 року до 15 лютого 2019 року, п. 50; з 16 травня до 15 серпня 2019 року, п. 47.

50. Наприклад, 30 липня 2019 року на території, яка контролюється Урядом, приблизно десять озброєних чоловіків, які носили маски та камуфляж без знаків розрізнення, жорстоко обшукали та викрали чоловіка на очах родини та сусідів. Вони відвезли його до гаража, де йому лили воду на обличчя, погрожували та жорстоко побили, хоча винуватці намагалися не залишати синців. Вони намагалися змусити його зізнатися в участі у озброєних групах, у тому, що він є російським агентом, та надати їм доступ до своїх акаунтів у соціальних медіа. Після тримання під вартою упродовж ночі в гаражі, чоловіка відвезли додому, щоб під охороною надати йому належного вигляду перед тим, як відвезти до старої будівлі СБУ³¹, аби він дав свідчення «куратору»³². Близько 22:00 «куратор» сказав чоловікові, що йому дозволяють повернутися додому під «домашній арешт», і попередив його, щоб залишався там, інакше ризикує бути підданим подальшому насильству. Упродовж наступного тижня чоловіка неодноразово забирали до старої будівлі СБУ³³ і допитували без адвоката. Нарешті, він отримав від «куратора» вказівку зробити те саме зізнання прокурору³⁴. Краматорський міський суд 6 серпня помістив його до СІЗО на 60 днів за підозрою за статтею 258-3 (створення терористичної групи чи терористичної організації) Кримінального кодексу України. 12 серпня його адвокат подав скаргу до суду щодо жорстокого поводження. Однак кримінальне провадження за статтею 365 (2) (перевищення влади або службових повноважень) Кримінального кодексу було зареєстровано Державним бюро розслідувань (ДБР) лише 21 серпня 2019 року, після того, як адвокат поскаржився в суді на бездіяльність слідчого СБУ. Станом на 15 листопада чоловік залишався під слідством у слідчому ізоляторі.

51. УВКПЛ стурбоване практикою затримання, часто без зв'язку із зовнішнім світом, і катування «міністерством державної безпеки» в «Донецькій народній республіці» або «Луганській народній республіці» перед видворенням затриманих до Російської Федерації або передачі російським органам влади. Затримання без зв'язку із зовнішнім світом є свавільним затриманням та збільшує ризик катувань і жорстокого поводження, про що свідчать випадки, наведені далі. Видворення та передачі можуть дорівнювати примусовому переміщенню цивільних осіб, що заборонено міжнародним гуманітарним правом,³⁵ і туди, де є обґрунтовані підстави вважати, що можуть відбутися катування, це може дорівнювати порушення обов'язку невислання (*non-refoulement*).

52. Наприклад, 17 грудня 2018 року в пункті пропуску з Російською Федерацією «Успенка» на території, яка контролюється «Донецькою народною республікою», «міністерством державної безпеки» «Донецької народної республіки» був затриманий чоловік. Його притягнули до 30-денного «адміністративного арешту» без зв'язку із зовнішнім світом, який продовжили ще на 30 днів. Під час затримання його піддавали катуванням, зокрема електричним струмом, поки він не визнав, що співпрацював із СБУ. 18 лютого 2019 року агенти «міністерства державної безпеки» відвезли чоловіка до пункту пропуску, який він був змушений перетнути і де був негайно затриманий Федеральною службою безпеки (ФСБ) Російської Федерації. Він був перевезений до Краснодару Російської Федерації і притягнений до відповідальності за адміністративні правопорушення³⁶. Після відбування

³¹ Розташована за адресою м. Краматорськ, вул. Ярослава Мудрого, 56А.

³² Неофіційна назва когось із спецслужб, відповідального за спостереження за особами.

³³ Розташована за адресою м. Краматорськ, вул. Ярослава Мудрого, 56.

³⁴ Інтерв'ю УВКПЛ 28 серпня 2019 року.

³⁵ Стаття 17 (1) Додаткового протоколу II до Женевських конвенцій 1949 року.

³⁶ Стаття 18.10 (незаконне здійснення іноземним громадянином або особою без громадянства трудової діяльності в Російській Федерації) та стаття 19.3 (невиконання законного наказу працівника міліції, військовослужбовця, офіцера органів контролю за обігом наркотичних засобів та психотропних речовин, посадової особи органів Федеральної служби безпеки, співробітника апарату органів державної охорони, посадової особи органів, уповноважених здійснювати функції контролю та нагляду у сфері міграції або посадової особи органу чи установи системи кримінальних покарань) Кодексу адміністративних правопорушень Російської Федерації.

покарання під вартою в адміністративному порядку суд наказав його депортувати³⁷. Однак 30 квітня 2019 року його звинуватили в контрабанді зброї і продовжують тримати під вартою в Краснодарі³⁸.

53. 26 серпня 2016 року біля міста Ровеньки на території, яка контролюється «Луганською народною республікою», два озброєні чоловіки у військовій формі затримали чоловіка. Вони завели його до споруди шахти, де затримали на ніч, і де він спав у старому дерев'яному кріслі під охороною озброєного чоловіка. Йому не давали води чи їжі й не дозволяли користуватися туалетом. Через кілька днів його відвезли до будівлі «міністерства державної безпеки» у Луганську, де утримували кілька тижнів в одиночній камері з увімкнутим цілодобово світлом. Його зіштовхували вниз сходами, кидали на стінку і змушували одягати на голову поліетиленовий пакет, коли виводили із камери. Співробітники «міністерства державної безпеки» залякували його подальшим насильством щодо нього та його сім'ї, якщо він не зізнається у підготовці теракту. Під час допитів чоловіки били його руками та ногами, а також вибивали з-під нього стілець, скидаючи на підлогу. 22 вересня 2016 року співробітники «міністерства державної безпеки» одягнули йому на голову поліетиленовий пакет і перевезли через кордон до Російської Федерації, де вони передали його до ФСБ. У період від 23 до 27 вересня в містії Морозовськ його допитували офіцери ФСБ, які катували і жорстоко поводитися з ним, застосовуючи побої та електрошок, внаслідок чого він кілька разів непритомнів. 27 вересня він погодився зізнатися у підготовці теракту, після чого утримувався в СІЗО в Ростові-на-Дону та Самарі. У листопаді 2017 року він був засуджений за підготовку теракту та незаконний перехід кордону і для відбування покарання переведений до виправної колонії в Іркутську, де й перебував до моменту звільнення в Україну 7 вересня 2019 року³⁹.

D. Становище осіб, ув'язнених до початку конфлікту

54. УВКПЛ вітає передачу 12 вересня 2019 року з виправних колоній на території, яка контролюється «Луганською народною республікою», на територію, яка контролюється Урядом, 54 чоловіків, ув'язнених до конфлікту. УВКПЛ закликає продовжувати практику таких передач з виправних колоній, розташованих на територіях, які контролюються «Донецькою народною республікою», і «Луганською народною республікою», оскільки УВКПЛ відомо про інших ув'язнених, які хочуть бути переведені, зокрема для підтримання контактів зі своїми родичами, які проживають на території, яка контролюється Урядом.

E. Особи, зниклі безвісти

55. Комісія з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, створена у квітні 2019 року, ще не розпочала свою роботу⁴⁰. Кроком уперед у забезпеченні виконання закону про осіб, зниклих безвісти⁴¹, було затвердження Кабінетом Міністрів 14 серпня Постанови про порядок ведення Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти⁴², який тепер має бути створеним Міністерством юстиції.

³⁷ Стаття 18.8 (порушення іноземцем чи особою без громадянства правил в'їзду до Російської Федерації або режиму перебування (проживання) в Російській Федерації) Кодексу про адміністративні правопорушення Російської Федерації.

³⁸ Інтерв'ю УВКПЛ 9 жовтня 2019 року.

³⁹ Інтерв'ю УВКПЛ 12 вересня 2019 року.

⁴⁰ Див. Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні, з 16 лютого до 15 травня 2019 року, п. 55.

⁴¹ Закон України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти». № 2505-VIII від 12 липня 2018 року.

⁴² Постанова Кабінету Міністрів № 726 «Про затвердження Порядку ведення Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» від 14 серпня 2019 року.

V. Відправлення правосуддя та відповідальність

«Поки ви будете подавати ці клопотання [про ознайомлення з матеріалами справи], ви будете сидіти [під вартою]».

– Головуючий суддя обвинуваченому у справі, пов'язаній із конфліктом

A. Відправлення правосуддя у справах, пов'язаних із конфліктом

56. Упродовж звітнього періоду УВКПЛ продовжувало документувати порушення права на справедливий судовий розгляд у кримінальних справах, пов'язаних із конфліктом,⁴³ спричинені неефективністю судового контролю за триманням під вартою на стадії досудового розслідування, надмірною тривалістю судових процесів та низькою якістю правової допомоги.

57. За період з 16 серпня по 15 листопада 2019 року суди першої інстанції винесли 72 вироки щодо 72 осіб у кримінальних справах, пов'язаних із конфліктом. Серед них двох обвинувачених було виправдано, 70 було засуджено, з них п'ятеро в рамках спеціального судового провадження (за відсутності обвинуваченого).⁴⁴

58. УВКПЛ слідкує за виконанням рішення Конституційного Суду від 25 червня 2019 року, яким було скасовано⁴⁵ положення, що вимагало автоматичного застосування тримання під вартою у кримінальних справах, пов'язаних із конфліктом. Тепер українські суди можуть застосовувати тримання під вартою лише як винятковий запобіжний захід⁴⁶ згідно з міжнародними стандартами у сфері прав людини.⁴⁷ УВКПЛ, однак, стурбоване тим, що суди не визначали розмір застави у справах, пов'язаних із ненасильницькими злочинами, де обвинувачений не порушував вимог запобіжного заходу, визначеного раніше.⁴⁸ Протягом звітнього періоду щонайменше у семи випадках суди відмовляли у застосуванні застави щодо таких осіб.

⁴³ Злочини, передбачені статтями 109-114¹, 258-258⁵, 260 та 261 Кримінального кодексу України, вважаються «злочинами, пов'язаними з конфліктом».

⁴⁴ Єдиний державний реєстр судових рішень доступний за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua>.

⁴⁵ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними скаргами Ковтун М., Савченко Н., Костоглодова І. та Чорнобука В. № 7-р/2019 від 25 червня 2019 року, доступне за посиланням www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/7-r_19.pdf. Рішенням було визнано неконституційним і таким, що втратило чинність, положення частини 5 статті 176 Кримінального процесуального кодексу України.

⁴⁶ Відповідно до частини 1 статті 183 Кримінального процесуального кодексу України, тримання під вартою є винятковим запобіжним заходом, який застосовується судом виключно у разі, якщо прокурор доведе, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів, не може запобігти ризикам переховування підозрюваного/обвинуваченого, перешкоджання розслідуванню або впливу на свідків чи іншим подібним ризикам.

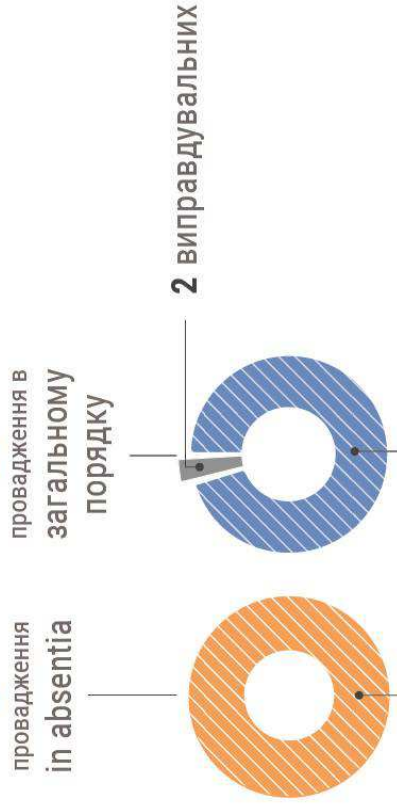
⁴⁷ Як правило, особи, які чекають суду, не повинні бути затриманими. Попереднє ув'язнення повинно застосовуватися виключно тоді, коли це є необхідним для запобігання ризиків втечі, знищення доказів чи вчинення іншого злочину, і повинно застосовуватися як винятки на якомога коротший строк. МПГПП ст. 9(3); Європейська конвенція з прав людини ст. 5(1)(с); Комітет з прав людини, Загальний коментар № 35, п. 38.

⁴⁸ Слідчий суддя, суд при постановленні ухвали про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою зобов'язаний визначити розмір застави. Розмір застави може не визначатися, якщо особу обвинувачують у злочині, вчиненому із застосуванням насильства чи злочині, що спричинив загибель людини, або якщо щодо особи вже обирався запобіжний захід у вигляді застави, проте був порушений нею. Частина 3 та 4 статті 183 Кримінального процесуального кодексу України.

ВИРОКИ СУДІВ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ У СПРАВАХ, ПОВ'ЯЗАНИХ З КОНФЛІКТОМ з 16 серпня до 15 листопада 2019 року

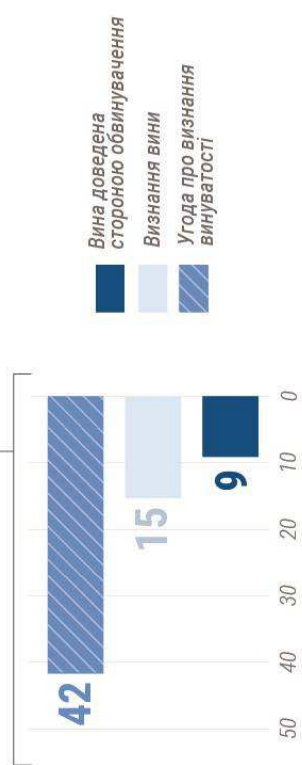
Види вироків

Суть обвинувачення

Підстава визнання особи винною

Дата створення: 5 грудня 2019 Джерело: УВКПЛ ММПЛ
 * Робота в так званих "виборчих комісіях" або заклики до участі у так званих "референдумах" чи "виборах"
 ** Переправлення товарів через лінію зіткнення, ведення господарської діяльності або сплата "податків" на території, яка контролюється самопроголошеними "республіками"

59. УВКПЛ продовжувало документувати порушення права на розгляд справи судом упродовж розумного строку. Протягом звітного періоду у трьох випадках⁴⁹ УВКПЛ спостерігало, що судді без серйозних на те підстав не здійснювали розгляд по суті кримінальних справ, пов'язаних із конфліктом, і проводили засідання лише раз на два місяці з єдиною метою – продовження строку тримання під вартою. У 32 справах, за якими слідкує УВКПЛ, обвинувачені перебували у попередньому ув'язненні більше трьох років. Затримки також спричиняла неспроможність прокурорів забезпечити достатню швидкість провадження. УВКПЛ зауважило, що прокурори у справах, пов'язаних із конфліктом, не з'являлися на засідання і не вчасно подавали докази чи приводили свідків. В одній справі суд переніс засідання на два місяці у судовому процесі, який вже триває півтора роки, через те, що прокурор, який заміняв основного прокурора у справі,⁵⁰ не зміг надати суду докази. У той час як це заблокувало розгляд справи по суті та ще більше затягнуло судове провадження, під час засідання прокурор заявив, що він присутній в суді лише для того, щоб звернутися із клопотанням про продовження строку тримання під вартою.

60. УВКПЛ нагадує, що оперативність є важливим елементом справедливого судового розгляду, особливо у випадках, коли особи перебувають у попередньому ув'язненні. Обов'язком українських судів є гарантувати право всіх осіб на розгляд справи упродовж розумного строку, забезпечуючи, щоб усі сторони провадження дотримувалися своїх процесуальних обов'язків. Суди також повинні розглядати альтернативи триманню під вартою, щоб уникати надмірно тривалого попереднього ув'язнення осіб. У зв'язку із цим УВКПЛ вітає зміни до законодавства, прийняті 4 жовтня 2019 року, якими було скасовано норми Кримінального процесуального кодексу, що спричиняли значні затримки досудового розслідування та судового провадження, та було спрощено порядок початку судового розгляду⁵¹.

61. УВКПЛ зафіксувало порушення права на правову допомогу, які були спричинені як відсутністю доступу до адвоката відразу після затримання, так і низькою якістю послуг, які надаються юристами в рамках безоплатної правової допомоги.⁵² Люди скаржилися УВКПЛ, що адвокати, призначені державою, не докладали жодних зусиль для їхнього захисту та навіть давали юридичні поради, що суперечили їхнім інтересам. В одній знаковій пов'язаній із конфліктом кримінальній справі⁵³ адвокат погодився провести слухання за відсутності свого підзахисного, який не був доправлений до суду із СІЗО, хоча присутність підсудного є обов'язковою згідно з Кримінальним процесуальним кодексом. УВКПЛ нагадує, що адвокатський захист, наданий компетентними органами, повинен ефективно представляти інтереси обвинувачених.⁵⁴ Тому УВКПЛ заохочує Координаційний центр з надання безоплатної правової допомоги проводити ефективну періодичну оцінку якості послуг, що надаються юристами, які працюють із центрами безоплатної правової допомоги, та створити систему заходів, для забезпечення якості безоплатної правової допомоги.

⁴⁹ Моніторинг ММПЛУ судового розгляду 28 жовтня 2019 року, Приморський районний суд м. Одеси; моніторинг судового розгляду 23 вересня, 23 жовтня 2019 року, Приморський районний суд м. Одеси.

⁵⁰ Прокурор, який був включений до складу групи прокурорів у справі, але регулярно не брав участі у провадженні.

⁵¹ Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих положень кримінального процесуального законодавства», № 187-ІХ. Він, зокрема, скасував обов'язок суду заслуховувати повний текст обвинувального акту і заяви у цивільному позові на початку судового розгляду. УВКПЛ встановило, що у складних кримінальних провадженнях зачитування обвинувального акту може займати кілька місяців, залежно від частоти засідань та їхньої тривалості.

⁵² Інтерв'ю ММПЛУ від 9 жовтня 2019 року.

⁵³ Моніторинг ММПЛУ судового засідання в Луганському апеляційному суді 4 вересня 2019 року.

⁵⁴ Комітет з прав людини, Загальний коментар № 35 (Стаття 14: Право на рівність перед судами та трибуналами та на справедливий суд), п. 38.

В. Відповідальність за порушення прав людини

62. УВКПЛ зафіксувало незначний прогрес у кримінальних провадженнях, пов'язаних із вбивствами та насильницькими смертями, які трапилися під час протестів на Майдані та зіткнень 2 травня 2014 року в Одесі.

1. Відповідальність за вбивства та насильницькі смерті під час протестів на Майдані

63. УВКПЛ зазначає, що протягом звітного періоду відбулися деякі судові засідання у справах стосовно вбивств і насильницьких смертей протестувальників під час подій на Майдані. Однак УВКПЛ також зауважує, що з 21 листопада 2019 року Департамент спеціальних розслідувань (ДСР) втратить повноваження щодо здійснення досудового розслідування, оскільки розпочнеться тримісячний перехідний період для передачі близько 5000 кримінальних проваджень від ДСР до Державного бюро розслідувань (ДБР).⁵⁵ УВКПЛ стурбоване тим, що будь-які затримки в передачі справ можуть негативно впливати на зусилля щодо забезпечення відповідальності, оскільки на час передачі кримінальних проваджень розслідування зупиняється.

2. Відповідальність за вбивства та насильницькі смерті в Одесі 2 травня 2014 року

64. УВКПЛ зазначає, що триває судовий розгляд кримінальних проваджень, пов'язаних із вбивствами та насильницькими смертями 2 травня 2014 року в Одесі, включаючи судовий процес щодо колишнього керівника обласної поліції Одеси.⁵⁶

65. Також триває судовий розгляд у справі щодо прихильника єдності, який обвинувачується в убивстві одного чоловіка та пораненні двох інших. УВКПЛ спостерігало присутність великої кількості членів крайніх правих груп, які підтримували підсудного, багато з них підтримували його й у минулому. Беручи до уваги попередні спроби членів цих груп здійснювати тиск на суддів та переривати засідання у цьому та інших судових провадженнях, що стосуються подій 2 травня 2014 року,⁵⁷ УВКПЛ занепокоєне тим, що їхня присутність може мати негативний вплив на незалежність суддів і присяжних у цій справі. Відсутність відповідальності за спроби втручання у незалежність суддів сприяла виникненню ситуації, коли судді та присяжні не відчують себе захищеними.⁵⁸ УВКПЛ закликає поліцію розслідувати всі попередні напади на суддів і забезпечити безпеку судових залів під час гучних слухань.

66. Не було зафіксовано жодного прогресу в кримінальних провадженнях стосовно трьох високопоставлених одеських поліцейських, двох колишніх заступників голови та двох офіцерів середнього рівня Одеського обласного

⁵⁵ Див. пп. 1 п. 2 Перехідних положень Кримінального процесуального кодексу України із змінами, внесеними 19 вересня 2019 року та 4 жовтня 2019 року; пп. 4 п. 2 Перехідних положень Закону України «Про Державне бюро розслідувань» від 12 листопада 2015 року.

⁵⁶ Шестеро чоловіків було застрелено у центрі Одеси, а сорок дві людини загинули після потрапляння в пастку полум'я в Будинку профспілок. Для отримання додаткової інформації див. Аналітичну записку ММПЛУ щодо відповідальності за вбивства та насильницькі смерті 2 травня 2014 року в Одесі, доступну за посиланням <https://bit.ly/2Pj4Qbd>.

⁵⁷ УВКПЛ спостерігало за втручанням членами цих крайніх правих груп у незалежність суддів, які розглядають справи стосовно подій 2 травня 2014 року. Див., наприклад, Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні, 16 листопада 2016 року – 15 лютого 2017 року, п.84, доступна за посиланням https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/UARreport17th_EN.pdf; Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні, 16 серпня – 15 листопада 2016 року, п. 91, доступна за посиланням https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/UARreport16th_EN.pdf.

⁵⁸ Після низки спроб членів цих груп зрвати засідання у цій справі усі чотири районні суди Одеси відмовилися слухати цю справу. Апеляційний суд Одеської області повинен був зобов'язати один із них прийняти цю справу. Див. ММПЛУ: Аналітична записка щодо відповідальності за вбивства та насильницькі смерті 2 травня 2014 року в Одесі, пп. 16–21.

управління Державної служби з надзвичайних ситуацій.⁵⁹ Станом на 15 листопада 2019 року суди ще не розпочали розгляд цих справ по суті.

VI. Громадянський простір та основоположні свободи

67. Хоча напруга між прихильниками різних політичних партій після парламентських виборів у липні 2019 року поступово зменшувалася, протягом звітного періоду УВКПЛ зафіксувало 16 нових нападів у громадянському просторі на 18 осіб, а саме: журналістів⁶⁰, правозахисників, активістів і членів спільноти ЛГБТІ.

A. Право голосу

68. 13 вересня Президент України наклав вето на Виборчий кодекс⁶¹ і повернув його на повторний розгляд до Парламенту зі своїми пропозиціями⁶², які, серед іншого, включали необхідність наділити ВПО виборчими правами на майбутніх виборах 2020 року та посилити гарантії доступності процедур та місць голосування, виборчих матеріалів для людей з інвалідністю. Ці коментарі відображають рекомендації УВКПЛ.⁶³

B. Свобода думки та вираження поглядів, свобода засобів масової інформації

69. УВКПЛ зафіксувало п'ять фізичних нападів на працівників ЗМІ (усі чоловіки). 31 серпня 2019 року у Вінниці було здійснено фізичний напад на журналіста у зв'язку з його критичними публікаціями щодо лідера політичної партії, яка брала участь у виборах. Винуватці запитували жертву перед нападом, чи був він автором цих критичних статей.

70. Протягом звітного періоду УВКПЛ продовжувало стежити за ситуацією з телеканалами «112», «NewsOne» та «ZiK» після прийнятої 17 жовтня 2019 року постанови Парламенту про створення тимчасової слідчої комісії, яка, серед іншого, має на меті протидіяти впливу Російської Федерації на медіа.⁶⁴ УВКПЛ закликає Уряд підтримувати середовище, в якому можна вільно поділяти й обговорювати різні та протилежні погляди, і застерігає Уряд від встановлення

⁵⁹ Колишній начальник одеського міського управління МВС, колишній командир полку патрульно-постової служби та колишній начальник управління громадської безпеки обвинувачуються у невиконанні своїх обов'язків щодо порятунку 42 осіб, які загинули під час пожежі у будинку профспілок. В той час як. Ща повідомленнями, деякі винуватці переховуються від правосуддя, такої інформації щодо цих сімох колишніх службовців немає. Див. Аналітичну записку ММПЛУ щодо відповідальності за вбивства та насильницькі смерті 2 травня 2014 року в Одесі.

⁶⁰ «...Кількість перевірених випадків вбивства, викрадення людей, насильницьких зникнень, свавільних затримань і катувань журналістів, асоційованих співробітників ЗМІ, профспілкових діячів та правозахисників за попередні 12 місяців» слугує індикатором для досягнення глобальної цілі ЦСР 16.10 «Забезпечити доступ громадськості до інформації і захист основоположних свобод відповідно до національного законодавства та міжнародних угод». Для отримання додаткової інформації див.: <https://unstats.un.org/sdgs/indicators/database/>.

⁶¹ Проект Виборчого кодексу України № 3112-1 (зараз № 0978) був прийнятий Парламентом 11 липня 2019 року та підписаний Головою Верховної Ради України 27 серпня 2019 року. Див. Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні, 16 травня – 15 серпня 2019 року, п.80.

⁶² Див. Коментарі Президента України до Виборчого кодексу від 17 вересня 2019 року доступні за посиланням http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66849.

⁶³ Див. Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні, 15 лютого – 15 травня 2019 року, п.73; 16 травня – 15 серпня 2019 року, п. 80.

⁶⁴ Верховна Рада України, Постанова «Про утворення Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України для проведення розслідування відомостей щодо дотримання вимог законодавства під час зміни власників інформаційних телеканалів та забезпечення протидії інформаційному впливу Російської Федерації» № 212-IX від 17 жовтня 2019 року, доступна за посиланням <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/212-20>.

непропорційних обмежень свободи вираження поглядів, включаючи обмеження, які можуть призводити до самоцензури.⁶⁵

71. Національна поліція припинила розслідування щодо нападу на двох працівників ЗМІ міста Покровськ Донецької області під час виборчої кампанії у серпні 2019 року через відсутність складу злочину.⁶⁶ Однак УВКПЛ зазначає, що поліція не опитала свідків та не вивчала відеоматеріали нападу, що могли б допомогти підтвердити звернення доказами.

72. 28 жовтня 2019 року, через півтора місяця після отримання повідомлення про онлайнів-булінг двох жінок-активісток громадянського суспільства, які виступають проти сексизму, відділ кіберполіції Національної поліції Києва відмовився вносити його до Єдиного реєстру досудових розслідувань і передав звернення до іншого відділу поліції.⁶⁷

73. УВКПЛ занепокоєно новими випадками залякування та насильства щодо активістів громадянського суспільства. В одному з випадків 8 листопада 2019 року двоє невідомих осіб побили та застосували сльозогінний газ проти антикорупційного активіста, члена новоствореної комісії, відповідальної за кваліфікаційне оцінювання прокурорів, біля його будинку в Києві.⁶⁸ УВКПЛ закликає до ефективного розслідування нападу та його мотивів, оскільки є підстави вважати, що це було пов'язано з професійною діяльністю жертви.

74. У другій половині серпня 2019 року УВКПЛ стало відомо, що кільком особам, які проживають у Донецьку, що контролюється збройними групами, і допомагали іншим подавати скарги до Міжнародного кримінального суду та Європейського суду з прав людини, було пред'явлено обвинувачення у злочині, передбаченому статтею 258-3 Кримінального кодексу («створення терористичної групи або терористичної організації, керівництво такою групою чи організацією або участь у ній, а так самоорганізаційне чи інше сприяння створенню або діяльності терористичної групи або терористичної організації»).

75. УВКПЛ нагадує, що «кожен має право, індивідуально та спільно з іншими, на безперешкодний доступ та спілкування з міжнародними органами».⁶⁹ УВКПЛ вважає, що кримінальне обвинувачення, що ґрунтується на наданні допомоги для здійснення цього права, є посяганням на правозахисну діяльність. Це також може трактуватися як прояв зловживання нормами законодавства про боротьбу з тероризмом.⁷⁰ УВКПЛ також стурбоване тим, що такі обвинувачення вже здійснили негативний вплив на реалізацію громадянами України права звертатися до міжнародних судів.

⁶⁵ 48 відсотків журналістів визнали самоцензуру проблемою, що впливає на їхню роботу, опитування «Свобода вираження поглядів та виклики журналістській роботі в умовах збройного конфлікту в Україні». Див. Звіт Фонду «Демократичні ініціативи» за червень 2019 року, доступний за посиланням <https://dif.org.ua/article/svoboda-slova-ta-vikliki-dlya-roboti-zhurnalistiv-v-umovakh-zbroynogo-konfliktu-v-ukraini>

⁶⁶ Поліція вважає, що журналісти порушили право на повагу до приватного життя, увійшовши до будинку, орендованого приватною особою для проведення заходу під час виборчої кампанії, тому зловмисників не можливо притягнути до відповідальності за «втручання в професійну діяльність журналістів».

⁶⁷ Інтерв'ю ММПЛІУ від 15 листопада 2019 року.

⁶⁸ Інтерв'ю ММПЛІУ від 14 листопада 2019 року.

⁶⁹ Декларація про право і обов'язок окремих осіб, груп і органів суспільства заохочувати й захищати загально визнані права людини та основоположні свободи. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 53/144 від 9 грудня 1998 року.

⁷⁰ У зв'язку із цим УВКПЛ нагадує, що Спеціальний доповідач ООН з питань заохочення та захисту прав людини та основоположних свобод рекомендує, щоб в рамках боротьби з тероризмом «держави повинні забезпечувати, щоб їхні заходи щодо подолання загроз тероризму, насильницького екстремізму та захисту національної безпеки не мали негативного впливу на громадянське суспільство. Заходи надзвичайного характеру повинні бути суворо обмеженими та не використовуватися для боротьби з учасниками громадянського суспільства». Див. його звіт «Вплив заходів щодо подолання тероризму та насильницького екстремізму на громадянський простір та права суб'єктів громадянського суспільства та правозахисників» від 1 травня 2019 року, A/HRC/40/52, п. 75(а), доступний за посиланням www.undocs.org/en/A/HRC/40/52

76. На територіях, що контролюються «Донецькою народною республікою» та «Луганською народною республікою», кілька співрозмовників повідомили УВКПЛ про те, що працівники ЗМІ, які там проживають, утримуються від висловлювання критичних поглядів через страх розправви. Це підтверджується спостереженнями УВКПЛ щодо відсутності критичного медіаконтенту, який би суперечив основним політичним поглядам, що підтримуються представниками «республік». В ході моніторингу УВКПЛ було встановлено, що соціальні медіа є єдиною доступною для мешканців цієї території платформою для висловлення своїх думок щодо поточної політичної, соціальної та економічної ситуації на цій території.

77. УВКПЛ засуджує «винесення обвинувального вироку» журналісту, який співпрацював із українськими та міжнародними виданнями, Станіславу Асееву, із позбавленням волі на строк до 15 років «судом» «Донецької народної республіки», який проводив розгляд справи закрито. Як повідомляється, «обвинувачення» у шпигунстві та екстремізмі частково ґрунтувалися на його публікаціях, що містили критику самопроголошеної «республіки». Станом на 15 листопада 2019 року блогер Олег Галазюк перебував під вартою на території, контрольованій «Донецькою народною республікою», понад два роки.

78. УВКПЛ стурбоване тим, що активісти громадянського суспільства та журналісти продовжують бути мішенню для нападів по всій Україні. Неприятигнення до відповідальності винних у нападах на таких осіб, включаючи відсутність ефективного розслідування, заохочує винних осіб та призводить до збільшення насильства.

С. Свобода мирних зібрань і свобода об'єднання

79. УВКПЛ здійснювало моніторинг подій, що відбувалися в рамках ОдесаПрайду та ХарківПрайду у серпні та вересні відповідно. Попри протести контрдемонстрантів щодо них обидва марші пройшли мирно. УВКПЛ вітає скоординовані дії місцевих органів влади та поліції щодо забезпечення безпеки під час ОдесаПрайду. УВКПЛ також вітає організаторів, місцеві органи влади та поліцію з тим, що вони успішно забезпечили проведення першого маршу Прайд у Харкові, який зібрав приблизно від 1200 до 2000 учасників. Тим не менше, у Харкові поліція не змогла гаранувати достатній рівень безпеки місця події до та після її проведення, коли четверо осіб зазнали нападу з боку членів крайніх правих груп (див. Розділ Е нижче).

80. На територіях, що контролюються «Донецькою народною республікою» та «Луганською народною республікою», УВКПЛ не спостерігало жодних добровільно організованих зібрань, що може свідчити про страх мешканців перед можливою розправою у випадку висловлення ними критичних думок.

Д. Свобода релігії або переконань

81. УВКПЛ отримало інформацію, що деякі релігійні громади на територіях, що контролюються «Донецькою народною республікою» та «Луганською народною республікою», не можуть проводити богослужіння через страх перед свавільними арештами або захопленням майна. Кілька релігійних організацій призупинили свою публічну діяльність після того, як восени 2018 року та навесні 2019 року в обох «республіках» було запроваджено обов'язкову «реєстрацію» релігійних організацій.

Е. Дискримінація, насильство на расовому підґрунті та прояви нетерпимості щодо меншин

82. УВКПЛ зазначає, що у 2020 році Україна братиме участь у добровільному національному огляді, який здійснюється Міжвідомчою робочою групою високого рівня з питань координації процесів імплементації та моніторингу Цілей сталого розвитку⁷¹, під час якого будуть оцінюватися зусилля України в боротьбі з дискримінацією в рамках ЦСР № 16. Вона вимагає від держави

⁷¹ Для отримання додаткової інформації див. <http://sdg.org.ua/en/sdgs-and-governments>.

сприяти побудові миролюбного й відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку, забезпечення доступу до правосуддя для всіх та створення ефективних, підзвітних та прозорих інституцій на всіх рівнях.⁷² Відповідно до ЦСР № 10 Україна також зобов'язалася запобігати проявам дискримінації у суспільстві.⁷³

83. За звітний період УВКПЛ зафіксувало вісім нових нападів на представників спільноти ЛГБТІ.

84. Вперше група діючих та колишніх військовослужбовців відкрито брала участь у КиївПрайд, який відбувся 23 червня. На двох із них було здійснено напади в окремих інцидентах через їхню сексуальну орієнтацію. 29 серпня 2019 року у центрі Києва колишній військовослужбовець зазнав удару по голові та образ гомофобного змісту від іншого військового. 28 вересня 2019 року ще на одного колишнього військового напали біля його будинку в Києві п'ятеро невідомих чоловіків, які спочатку словесно ображали його через його сексуальну орієнтацію, а потім фізично напали на нього. Поліція розпочала кримінальне провадження, в якому при кваліфікації злочину враховуються мотиви ненависті.⁷⁴ УВКПЛ вітає таку кваліфікацію та закликає до ефективного розслідування та притягнення винних до відповідальності.

85. УВКПЛ висловлює стурбованість тим, що до і після маршу ХарківПрайд 15 вересня 2019 року у присутності поліції четверо чоловіків, прийнятих за членів ЛГБТІ-спільноти через їхній одяг, зазнали жорстокого нападу з боку людей, пов'язаних із крайніми правими групами. Поліція не змогла ані належним чином захистити постраждалих, ні затримати нападників. Крім того, поліція розпочала кримінальне провадження лише щодо одного із нападів на одного із потерпілих, не зважаючи на те, що відео- та фотоматеріали щодо усіх нападів широко доступні в мережі Інтернет. Слідство також не враховує мотиви ненависті.

86. УВКПЛ стало відомо, що через страх розправи на територіях, контрольованих «Донецькою народною республікою» та «Луганською народною республікою», організації та активісти громадянського суспільства, що представляють ЛГБТІ-спільноту, утримуються від появ на публіці, адвокації чи організації будь-яких публічних заходів, спрямованих на підвищення обізнаності щодо прав ЛГБТІ. Члени ЛГБТІ-спільноти, що відкрито висловлювали свою позицію, були змушені покинути ці території через страхпереслідування.

Г. Мовні права

87. Відзначаючи візит Венеційської комісії до Києва у жовтні 2019 року,⁷⁵ УВКПЛ повторно висловлює своє занепокоєння стосовно законодавства щодо мовних прав.⁷⁶ УВКПЛ підтверджує свою готовність надати підтримку Урядові у розробці законопроекту щодо реалізації прав корінних народів та національних меншин в Україні задля усунення в порядку пріоритету прогаліни в національному законодавстві у сфері мовної політики.

⁷² Для отримання додаткової інформації *див.* <https://unstats.un.org/sdgs/indicators/database/>.

⁷³ Див. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства: *Цілі сталого розвитку: Україна – 2017. Базове дослідження*, с. 76, доступне за посиланням http://sdg.org.ua/images/SDGs_NationalReportEN_Web.pdf.

⁷⁴ У минулому такі напади кваліфікувались як «хуліганство» без згадки статті 161 Кримінального кодексу – «порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності або релігійних переконань».

⁷⁵ Делегація Венеційської комісії здійснила візит до Києва 24-25 жовтня 2019 року в рамках підготовки проекту висновку щодо Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». Проект висновку, підготованого на прохання Голови Комітету з питань моніторингу Парламентської асамблеї Ради Європи, буде розглядатися на сесії Комісії 6-7 грудня 2019 року.

⁷⁶ Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні, 16 травня – 15 серпня 2019 року, п.98–100.

88. Прийняття такого законодавства сприятиме виконанню Україною її зобов'язання в рамках ЦСР №10 щодо запобігання проявам дискримінації у суспільстві.⁷⁷

VII. Права людини в Автономній республіці Крим та місті Севастополі (Україна), тимчасово окупованих Російською Федерацією

89. Протягом звітного періоду УВКПЛ продовжувало фіксувати випадки катувань та іншого жорстокого поводження, що застосовувалися російським ФСБ та працівниками пенітенціарних установ до осіб, затриманих і ув'язнених у Криму, а згодом депортованих до Російської Федерації. У деяких випадках затриманим, які потребують медичного догляду не надавалася базова медична допомога. Деякі жертви та їхні адвокати повідомляли суддів як на досудовій стадії, так і під час судових процесів, про випадки катування та жорстокого поводження. Хоча, як повідомляється, в деяких випадках проводилися формальні розслідування, нікого не було притягнуто до відповідальності. Тим затриманим, які родом із Криму, було нав'язано громадянство Російської Федерації, що використовується як підстава для відмови консульським установам України у візитах до місць тримання їх під вартою в Російській Федерації.⁷⁸

«Я божеволів через самотність. Я не знав, що буде далі. Я думав, що, можливо, моє життя закінчилося. .. Я навіть не знав, де я, тільки знав, що це Москва ... Ніхто мені не казав, що буде далі.»

– Затриманий, який описує одиночне ув'язнення та відсутність контакту із зовнішнім світом.

A. Інцидент біля Керченської протоки

90. Під час одночасного звільнення затриманих 7 вересня 2019 року Російська Федерація звільнила 24 членів українського екіпажу (усі чоловіки), затриманих під час інциденту 25 листопада 2018 року біля Керченської протоки.⁷⁹ Члени екіпажу, троє з яких під час затримання отримали тілесні ушкодження, протягом дев'яти місяців утримувалися під вартою у Криму та в Російській Федерації за обвинуваченням у незаконному перетині російського кордону.

91. Члени екіпажу повідомили УВКПЛ, що після захоплення їхнього судна у Чорному морі вони піддавалися жорстокому поводженню з боку російської ФСБ. Зокрема, коли членів екіпажу вишикували на палубі на колінах із руками, взятими за спиною у кайданки, російські офіцери націлили зброю їм у голови та погрожували стріляти. Деякі члени екіпажу були змушені стояти на колінах тривалий час без пояснення причин. Після прибуття на військову базу в м. Керч членів екіпажу допитали, під час допиту щонайменше один член екіпажу зазнав психологічних залякувань та погроз. Співробітники ФСБ у присутності адвоката безоплатної правової допомоги залякували потерпілого, безперервно дуже сильно тицяючи його у плече, водночас його ображали словесно.⁸⁰ Кілька членів екіпажу поскаржилися, що їм було відмовлено у проханні повідомити родичів про їхнє затримання та місцезнаходження.

92. УВКПЛ встановило, що 27 листопада 2018 року місцевий суд у Сімферополі провів прискорені засідання щодо обрання запобіжних заходів для

⁷⁷ Див. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства: *Цілі сталого розвитку: Україна – 2017. Базове дослідження*, с. 76, доступне за адресою http://sdg.org.ua/images/SDGs_NationalReportEN_Web.pdf.

⁷⁸ Див. Ситуація з правами людини в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, Україна, Доповідь Генерального секретаря ООН; А / 74/276.

⁷⁹ Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні, від 16 листопада 2018 до 15 лютого 2019 року, пункти 99–103.

⁸⁰ Інтерв'ю ММПЛУ 8 жовтня 2019 року.

21 члена екіпажу, не здвійсвивши належну перевірку суті кожної справи та не оцінивши обґрунтованість та необхідність тримання під вартою. Ці слухання описувалися як формальність кожне тривалістю не довше, ніж 15 хвилин. Наступного дня у Керченській міській лікарні було проведено засідання щодо інших трьох членів екіпажу, яких було поранено.

93. Кілька членів екіпажу скаржилися, що офіцери ФСБ жорстоко поводитися з ними під час їх перевезення із Сімферополя до Москви 30 листопада 2018 року. Один член екіпажу був змушений йти пішки, не зважаючи на осколкові поранення на нозі, отримані під час затримання, що завдавало йому сильного болю і страждань.⁸¹ Інші були змушені йти з головами, зігнутими нижче колін, тоді як їхні руки були скуті кайданками за спиною.⁸²

94. Після прибуття до місця тримання під вартою у Москві⁸³ всіх членів екіпажу розмістили в одиночних камерах без контакту із зовнішнім світом на час від трьох до одинадцяти днів. На час їхньої ізоляції вони не мали доступу до природного світла, фізичних вправ, телевізора, радіо, газет чи сигарет.⁸⁴ Крім того, постраждалі члени екіпажу скаржилися на неналежну медичну допомогу та брак інформації про стан їхнього здоров'я. Як повідомлялося, медичний персонал СІЗО неодноразово не змінював своєчасно пов'язку одного з потерпілих, ігнорував його скарги на здоров'я, відмовлявся надавати йому медичну документацію та навіть дезінформував його щодо того, що він хворий на гепатит.⁸⁵

В. Становище затриманих, звільнених із Російської Федерації

95. П'ятьох українців (усі чоловіки), які були затримані в Криму, також було звільнено в рамках одночасного звільнення⁸⁶: Олега Сенцова, Олександра Кольченка, Володимира Балуха, Євгена Панова та Едема Бекірова. За винятком пана Бекірова, суд над яким ще не відбувся, усі вони були засуджені в період між 2015 та 2018 роками та відбували покарання в Російській Федерації.

96. Звільнені чоловіки повідомили УВКПЛІ про катування та жорстоке поводження, що вони зазнали під час затримання, або в місцях несвободи у Криму та в Російській Федерації. У більшості випадків вказувалося, що такі протиправні дії здійснювалися співробітниками ФСБ та працівниками пенітенціарних установ Росії. Катування та жорстоке поводження включали застосування електрошоку, погрози сексуального насильства, задушення та побиття мокрими рушниками, кулаками, металевими предметами та битами.⁸⁷ У кількох випадках ФСБ затримувала жертв із застосуванням надмірної сили, не повідомляючи про підстави для арешту. Далі потерпілих утримували неофіційно, без офіційного статусу до того, як через кілька годин/днів їхній арешт було зареєстровано. Схоже, що ФСБ використовувала періоди неофіційного затримання, щоб застосовувати катування та жорстоке поводження, аби спробувати змусити жертв до самовикриття чи надати свідчення проти інших. В одному випадку ФСБ змусила затриманого відмовитись від послуг приватного адвоката, погрожуючи повернути його до місця неофіційного ув'язнення, де раніше його жорстоко катували. Потерпілі та їхні адвокати привертали увагу до кількох випадків катувань та жорстокого поводження ще на досудовій стадії, а також під час судового провадження. Хоча, як повідомляється, в деяких випадках проводилися формальні розслідування, проте нікого не було притягнуто до кримінальної відповідальності.

⁸¹ Інтерв'ю ММПЛУ від 12 листопада 2019 року.

⁸² Інтерв'ю ММПЛУ від 8 жовтня 2019 року.

⁸³ 21 члена екіпажу було поміщено до СІЗО «Лефортово». Трьох постраждалих членів екіпажу було спочатку поміщено до СІЗО «Матросская тишина», а в січні 2019 року переведено до СІЗО «Лефортово».

⁸⁴ Інтерв'ю ММПЛУ від 31 жовтня 2019 року.

⁸⁵ Інтерв'ю ММПЛУ від 12 листопада 2019 року.

⁸⁶ Додаткову інформацію *див.* у частині IV.

⁸⁷ Інтерв'ю ММПЛУ від 7, 9 та 21 жовтня, а також 11 листопада 2019 року.

97. З порушенням міжнародного гуманітарного права⁸⁸ Російська Федерація депортувала всіх п'ятьох затриманих з Криму на свою територію. Тоді як четверо з них вже відбували покарання в рамках пенітенціарної системи Російської Федерації, коли їх було депортовано до Російської Федерації, пана Бекірова було насильно перевезено до Москви співробітниками ФСБ у вантажній частині пасажирського літака після його звільнення з-під варти у Сімферополі в серпні 2019 року.⁸⁹ Ті в'язні, які родом із Криму, – Сенцов, Кольченко та Балух – зазнали негативних наслідків автоматичного надання громадянства Російської Федерації,⁹⁰ хоча жоден із них не мав паспорту Російської Федерації, що є порушенням міжнародного гуманітарного права. Деякі з них повідомили про психологічний тиск та погрози з боку ФСБ, а пізніше і з боку працівників пенітенціарної служби, з метою примушення їх прийняти паспорти Російської Федерації в обмін на пом'якшення умов їхнього затримання.⁹¹ Одним із наслідків такого визнання затриманих громадянами Росії була відмова представникам консульських установ України у їх відвідуванні в місцях несвободи у Російській Федерації.⁹² У справі Панова українському консулу було надано доступ лише у 2019 році на доволі пізній стадії ув'язнення, не зважаючи на попередні невдалі спроби.⁹³

98. УВКПЛ зафіксовано низку відмов у відвідуванні затриманих родичами в установах попереднього ув'язнення в Криму та в Російській Федерації, а також обмеження права на відвідування засуджених. У деяких випадках родичі змогли відвідати затриманих лише через рік після їх арешту. Крім того, пенітенціарна система Російської Федерації встановлює численні обмеження для відвідування виправних колоній, включаючи необхідність звернення за спеціальними дозволами, обмеження періодичності та позбавлення права на відвідування у періоди, коли ув'язнених тримають у карцерах.⁹⁴ Пан Панов отримав доступ до приватного адвоката лише через два місяці після його затримання. Крім того, йому погрожували затриманням його родичів і жорстоким поводженням із ними, якщо вони приїдуть з материкової України, щоб відвідати його. Пан Балух проводив місяці у карцері, що, серед інших обмежень, означало, що до нього не допускали відвідувачів. Пана Кольченка свавільно поміщали до карцеру у дні великих російських свят на формальних підставах, як, наприклад, відмова привітатися із охоронцем. Пан Балух та пан Кольченко повідомили про залякування з боку працівників пенітенціарної

⁸⁸ Ці випадки ілюструють систематичне порушення Російською Федерацією своїх обов'язків як окупаційної влади в Криму. Стаття 49 четвертої Женевської конвенції забороняє насильницькі перевезення та депортації захищених осіб за межі окупованої території. Депортації звільнених ув'язнених відображають ширшу тенденцію до систематичної депортації затриманих із Криму до Російської Федерації, щоб вони постали перед судом або відбували покарання.

⁸⁹ Інтерв'ю ММПЛУ від 4 листопада 2019 року.

⁹⁰ Відповідно до Договору про приєднання від 18 березня 2014 року, всі громадяни України та особи без громадянства, які постійно проживають на Кримському півострові, автоматично були визнані громадянами Російської Федерації. Введення громадянства окупаційної держави може становити порушення заборони змушувати жителів окупованої території присягати на вірність ворожій державі. *Див.* Гаазькі правила 1907 року щодо законів та звичаїв сухопутної війни, стаття 45.

⁹¹ Інтерв'ю ММПЛУ від 7 та 21 жовтня 2019 року.

⁹² Усі троє в'язнів зазначили, що мали місце рідкісні винятки, і кожного з них під час тримання під вартою принаймні один раз відвідував український консул.

⁹³ Пан Панов, мешканець материкової України, був затриманий на адміністративному кордоні в 2016 році та пізніше депортований до Російської Федерації. Інтерв'ю ММПЛУ від 11 листопада 2019 року.

⁹⁴ Розміщення ув'язнених у карцері (російська аббревіатура «шизо») є санкцією за порушення внутрішніх правил тюремного ув'язнення. Хоча на практиці обмеження, пов'язані з розміщенням в карцері, варіюються залежно від установи відбування покарання, вони часто включають заборону зустрічей із родичами та іншими відвідувачами, телефонних дзвінків та отримання передач, обмеження щодо володіння особистими речима та відсутність доступу до тюремного магазину. Ув'язнені, поміщені в карцери, повідомляли про значно гірші умови ув'язнення там порівняно із загальними умовами у пенітенціарній установі, включаючи санітарні умови, такі як відсутність туалету.

служби, пов'язаних із їхніми голодуваннями.⁹⁵ Наприклад, представники адміністрації в'язниць змушували їх спостерігати, як охоронці в'язниці або інші ув'язнені їдять набагато якісніші страви, ніж ті, що зазвичай подавали в колонії. Пан Кольченко стверджує, що адміністрація колонії, погрожувала йому примусовим годуванням, щоб змусити його припинити голодування.

Затримання і ув'язнення Олега Сенцова Російською Федерацією

Олег Сенцов, режисер і житель Криму з проукраїнськими поглядами, був затриманий співробітниками ФСБ Росії у Сімферополі 10 травня 2014 року. Співробітники ФСБ здійснили фізичний напад на нього біля його будинку, побили та забрали з місця події, не надавши будь-якого пояснення щодо затримання. Вони не повідомили pana Сенцова, куди його везли та не представилися правоохоронцями. Після прибуття до будівлі ФСБ жертву катували близько трьох годин, здійснюючи тиск, щоб він свідчив проти себе та інших осіб щодо координації ймовірних терористичних актів у Криму. Співробітники ФСБ били pana Сенцова кулаками та дерев'яною битою, душили його поліетиленовим пакетом, поки він не знепритомнів. Він також зазнавав сексуального насильства; співробітники ФСБ роздягли його та погрожували звалтувати битою. Pana Сенцова неофіційно утримували в приміщенні ФСБ протягом ночі і лише наступного дня його офіційно заарештували.

Приблизно через тиждень pana Сенцова депортували до Російської Федерації. Хоча він повідомляв про катування як до, так і під час судового провадження, жодним особам, причетним до цього, не було пред'явлено обвинувачення. Російський військовий суд визнав pana Сенцова винним і засудив його до 20 років ув'язнення в колонії суворого режиму. З осені 2017 року до його звільнення у вересні 2019 року його утримували в колонії «Білий ведмідь» на крайній півночі Росії, за тисячі кілометрів від Криму.

Pan Сенцов повідомив про численні спроби працівників ФСБ та пенітенціарних служб змусити його прийняти громадянство Російської Федерації. Прохання українського консула та українського омбудсмана відвідати pana Сенцова регулярно відхилялися на тій підставі, що pan Сенцов є громадянином Російської Федерації.

Pan Сенцов був звільнений 7 вересня 2019 року в рамках одночасного звільнення затриманих між Україною та Російською Федерацією після його помилування Президентом Російської Федерації.

99. Затримані скаржилися на обмежений доступ до медичної допомоги. Через брак ліків у Сімферопольському СІЗО pan Бекіров (інвалід першої групи) був змушений покладатися лише на ліки, які надсилали його родичі. Через значні затримки з доставкою, спричинені вимогами СІЗО щодо надання російських сертифікатів якості для кожного лікарського засобу, виробленого на материковій частині України, потерпілий змушений був нормувати їх прийом. У червні 2019 року йому насильно вводили інсулін,⁹⁶ після чого у нього спостерігалася алергічна реакція і розвиток залежності від інсуліну.⁹⁷ Умови його ув'язнення порівнюються до жорстокого та такого, що принижує гідність, поводження.

⁹⁵ Пан Балух оголосив голодування, протестуючи проти додаткових обвинувачень, висунутих щодо нього, та відмови у консульських візитах. І пан Кольченко, і пан Сенцов оголосили голодування на знак протесту проти політичного переслідування українців.

⁹⁶ Потерпілий повідомив УВКПЛ, що його діабет завжди лікували за допомогою ліків і правильної дієти, а не інсуліном. Через неадекватну медичну допомогу під час ув'язнення стан його здоров'я значно погіршився, і його без згоди доставили до лікарні та вводили інсулін.

⁹⁷ Інтерв'ю ММПЛУ 4 від листопада 2019 року.

VIII. Технічне співробітництво та розбудова спроможності

100. УВКПЛ регулярно задіяне у процесах технічного співробітництва та розбудови спроможності з метою надання допомоги Уряду України та іншим зацікавленим сторонам у просуванні та захисті прав людини в Україні.

101. Протягом звітнього періоду УВКПЛ проводило тренінги та презентації з питань прав людини для різних аудиторій, зокрема для працівників Департаменту цивільно-військового співробітництва Міністерства оборони, що охоплювали щонайменше 170 осіб. Кілька презентацій щодо прав людини було проведено для молоді, молодих політиків з Міжнародної школи з прав людини для юних політиків та правозахисників. Крім того приділялася увага меншинам, включаючи представників ромів і ЛГБТІ, та організаціям громадянського суспільства, що здійснюють діяльність у східному регіоні конфлікту. УВКПЛ також виступало під час пленарних засідань та засідань комітетів нового Парламенту щодо підготовки його порядку денного в галузі прав людини та свободи слова, а також взяло участь у національному круглому столі, присвяченому питанням єдності та правосуддя перехідного періоду. Парламентарям також були передані аналітичні довідки щодо законів про гармонізацію українського законодавства з міжнародним кримінальним правом та про державну мову.

102. Щоб збільшити масштаби та ефективність своєї роботи з питань розбудови спроможності громадянського суспільства, УВКПЛ записало лекції про гарантії захисту правозахисників за міжнародним правом в галузі прав людини та проблеми, з якими правозахисники стикаються в Україні. Відеоматеріали є частиною проекту НУО, що створює безкоштовні онлайн-тренінги. УВКПЛ також підвищувало рівень обізнаності громадськості про права ЛГБТІ в рамках кампанії «Вільні та рівні».

IX. Висновки та рекомендації

103. Не зважаючи на те, що в ситуації з правами людини спостерігалось незначне покращення, певні системні проблеми залишаються не вирішеними. Серйозне занепокоєння, як і раніше, викликають відсутність відшкодування та відновлення прав, що порушуються прямо чи опосередковано внаслідок конфлікту, а також відсутність відповідальності за серйозні порушення прав людини.

104. Підвищення рівня дотримання зобов'язань у сфері захисту прав людини значно сприятиме укріпленню та пришвидшенню результатів національних зусиль в напрямку сталого розвитку відповідно до зобов'язань України щодо виконання Порядку денного сталого розвитку до 2030 року. Указ Президента а також запланована участь України у добровільному національному огляді 2020 року свідчить про наміри України досягти конкретних результатів у сфері сталого розвитку. Збір дезагрегованих даних відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 року № 686 зробить важливий внесок в оцінку реалізації прав людини та досягнення ЦСР в Україні.

105. Кількість жертв серед цивільного населення протягом звітнього періоду знову скоротилася, але конфлікт продовжував впливати на весь спектр прав людини, включаючи право на життя, власність і недискримінацію, особливо стосовно ВПО. Економічні та соціальні права людей з обох боків від лінії зіткнення продовжують зазнавати негативного впливу внаслідок обмежень на свободу пересування, який можна зменшити, виконуючи рекомендації УВКПЛ.

106. Стійка безкарність сприяє погіршенню ситуації з правами людини в країні. Відсутність відповідальності спричиняє вчинення інших порушень прав людини. Необхідно забезпечити притягнення винних до відповідальності ким би вони або потерпілі не були, щоб покласти початок відновленню довіри громадськості до судової влади та до державних інституцій та Уряду загалом. Це стосується й відповідальності за порушення, вчинені правоохоронними органами та силами безпеки в контексті конфлікту, а також за вбивства та

насильницькі смерті під час подій на Майдані та в Одесі 2 травня 2014 року, так само як і за напади на спільноти меншин, працівників ЗМІ та активістів.

107. УВКПЛ продовжує спостерігати порушення прав людини, вчинені на територіях, контрольованих самопроголошеними «республіками», зокрема, свавільні затримання та ув'язнення без зв'язку із зовнішнім світом, катування та жорстоке поводження, а також обмеження основоположних свобод. Необхідно докладати більше зусиль задля усунення таких порушень.

108. У Криму Російська Федерація продовжувала порушувати міжнародне гуманітарне право та міжнародне право у сфері прав людини всупереч своїм зобов'язанням як окупаційної держави. УВКПЛ має бути забезпечений безперешкодний доступ до півострова згідно із відповідними резолюціями Генеральної Асамблеї ООН задля здійснення моніторингу ситуації з правами людини.

109. Протягом звітнього періоду Урядом було проведено низку заходів високого рівня на тематику перехідного правосуддя. Президент зазначив, що питання перехідного правосуддя є важливим для України задля розбудови миру та соціальної згуртованості. УВКПЛ, як і раніше, готове надавати допомогу у цій сфері та сприяти виконанню рекомендацій щодо покращення ситуації з правами людини в Україні, викладених тут і в попередніх доповідях.

110. На основі своїх висновків за поточний звітний період УВКПЛ рекомендує:

111. Органам державної влади України:

Парламенту та Кабінету Міністрів:

- a) розробити та прийняти комплексну державну політику щодо відшкодування збитків та відновлення прав цивільних осіб, що постраждали під час бойових дій, і родичів загиблих у бойових діях відповідно до міжнародних стандартів;
- b) розробити та прийняти комплексний механізм, включаючи адміністративні процедури, реституції майна та відшкодування збитків, завданих цивільним об'єктам приватної власності в ході збройного конфлікту на сході України;
- c) розробити та прийняти недискримінаційний та доступний механізм компенсації за приватне майно, що використовується військовими, включно з веденням обліку такого використання;
- d) скасувати зв'язок між виплатою пенсій та реєстрацією в якості ВПО та створити механізм погашення заборгованості з виплати пенсій;
- e) виділити достатній бюджет місцевим органам влади для забезпечення постраждалого від конфлікту населення безпечним та належним житлом;
- f) встановити адміністративну процедуру для реєстрації народжень та смертей, що відбулися на територіях, контрольованих самопроголошеними «республіками», та в Криму, яка була практичною та враховувала б обставини сімей, які там проживають;
- g) ліквідувати прогалини у національному законодавстві щодо мовної політики задля забезпечення ефективного захисту та реалізації прав національних меншин і корінних народів;
- h) забезпечити швидке та повне виконання закону «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти», зокрема, шляхом забезпечення достатніх ресурсів для ефективної реалізації повноважень Комісії з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин.

Міністерству юстиції:

- i) **Забезпечити ефективне представництво адвокатами системи безоплатної правової допомоги підозрюваних, обвинувачених та підсудних у кримінальних провадженнях, пов'язаних із конфліктом.**

Державним та місцевим органам влади:

- j) **систематично та публічно засуджувати акти насильства, вчинені за ознакою раси, статі, релігії, мови, національного чи етнічного походження, політичної чи соціальної позиції, сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності чи місця проживання або за будь-яких іншою ознакою дискримінації, забороненою міжнародними стандартами у сфері прав людини.**

Командуванню Операції об'єднаних сил :

- k) **забезпечити, щоб військові уклали договори оренди з цивільними особами у випадках використання їхнього приватного майна, включаючи оплату комунальних послуг і відшкодування власникам та орендарям збитків, завданих внаслідок такого використання;**
- l) **вживати заходів щодо захисту цивільних об'єктів приватної власності, які використовуються військовими.**

Генеральній прокуратурі, Державному бюро розслідувань, військовій прокуратурі, правоохоронним органам та судам:

- m) **забезпечити ефективне та прозоре розслідування заяв щодо мародерства, вчиненого військовослужбовцями чи працівниками правоохоронних органів;**
- n) **забезпечити швидке, неупереджене та ефективне розслідування відповідно до міжнародних стандартів, включаючи Стамбульський протокол, усіх випадків вбивств, позасудових страт, довільного затримання, катування, жорстокого поводження та насильницьких зникнень, зокрема й тих, що, ймовірно, вчинені представниками органів державної влади чи особами, які діють з їхнього дозволу, підтримки чи мовчазної згоди;**
- o) **забезпечити, щоб процес передачі кримінальних проваджень, пов'язаних з протестами на Майдані, до Державного бюро розслідувань не призвів до затримок у розслідуваннях;**
- p) **забезпечити ефективне розслідування та притягнення до відповідальності винних за вчинення нападів на суддів або інших спроб втручання в їхню незалежність і професійну діяльність;**
- q) **забезпечити, щоб насильницькі напади на групи ризику (такі як журналісти, громадські активісти, представники ЛГБТІ-спільноти тощо) були відповідним чином кваліфіковані та ефективно й оперативно розслідувалися, а також, щоб винні особи були притягнені до відповідальності ким би вони не були;**
- r) **забезпечувати безпеку під час публічних зібрань, включаючи невеликі зібрання та заходи, організовані представниками груп, які зазнають маргіналізації чи дискримінації, наприклад, ЛГБТІ-спільноти; а також запобігати та припиняти акти насильства, одночасно сприяючи реалізації свободи мирних зібрань без будь-якої дискримінації;**
- s) **дотримуватися норм кримінального процесуального законодавства щодо звільнення під заставу осіб, підозрюваних або обвинувачених у вчиненні ненасильницьких злочинів, пов'язаних із конфліктом;**

- t) забезпечувати право на судовий розгляд в межах розумних строків кримінальних проваджень, пов'язаних із конфліктом, зокрема шляхом забезпечення дотримання всіма сторонами провадження їхніх процесуальних обов'язків.

Військово-цивільним адміністраціям Донецької та Луганської областей:

- u) забезпечити придатним альтернативним житлом цивільних осіб, які внаслідок бойових дій чи використання їхнього майна військовими позбавлені можливості користуватися своїм житлом.

112. Самопроголошеним «Донецькій народній республіці» та «Луганській народній республіці»:

- a) забезпечити безперешкодний та конфіденційний доступ УВКПЛ та інших міжнародних спостерігачів до всіх місць позбавлення волі на території, яку вони контролюють, та дозволити проведення конфіденційних інтерв'ю із затриманими відповідно до міжнародних стандартів;
- b) утримуватися від практики застосування «превентивного арешту» та «адміністративного арешту» й надавати родичам та адвокатам усіх затриманих інформацію про їхнє місцезнаходження;
- c) ставитися гуманно за будь-яких обставин до усіх осіб, які перебувають під вартою, і забезпечити відповідність умов ув'язнення міжнародним стандартам;
- d) Продовжувати процес добровільного переміщення осіб, ув'язнених до початку конфлікту, на підконтрольну Урядові територію;
- e) поважати права на свободу вираження поглядів та мирних зібрань, асоціації, релігії чи віросповідання.

113. Усім сторонам, які беруть участь у бойових діях у Донецькій та Луганській областях, зокрема Збройним Силам України та озброєним групам самопроголошеної «Донецької народної республіки» та самопроголошеної «Луганської народної республіки»:

- a) суворо дотримуватись положень Мінських угод та домовленостей щодо «необмеженого» припинення вогню та розведення сил, яких було досягнуто в рамках Тристоронньої контактної групи в Мінську;
- b) забезпечувати повне дотримання принципів міжнародного гуманітарного права, таких як принцип розрізнення, співмірності та вжиття запобіжних заходів, зокрема шляхом негайного припинення використання зброї невибіркової дії у населених пунктах, особливо зброї з широким радіусом ураження;
- c) вживати всіх можливих заходів для мінімізації шкоди цивільному населенню, зокрема шляхом розміщення військових об'єктів за межами густонаселених територій та утримання від навмисних прицільних нападів на цивільних осіб або об'єкти цивільної інфраструктури, таких як школи та дитячі садки;
- d) забезпечувати вільний та недискримінаційний доступ усіх цивільних осіб до офіційних КПВВ, продовжувати покращувати умови для безпечного та швидкого перетину лінії зіткнення цивільними особами та сприяти відкриттю додаткових КПВВ;
- e) вживати всіх можливих заходів для захисту об'єктів цивільної власності від пошкодження та знищення та утримуватися від мародерства;

- f) утримуватися від будь-яких форм примусового переміщення цивільних осіб та дотримуватись зобов'язання щодо заборони примусового повернення/видворення.

114. У контексті Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, Україна, тимчасово окупованих Російською Федерацією, – Уряду Російської Федерації:

- a) виконувати усі свої обов'язки як носія зобов'язань за міжнародним правом у сфері прав людини в Криму та дотримуватися зобов'язань окупаційної держави відповідно до міжнародного гуманітарного права; утримуватися від запровадження та ретроактивного застосування законодавства Російської Федерації у Криму;
- b) забезпечити належний і безперешкодний доступ до Криму міжнародних моніторингових місій з прав людини та неурядових правозахисних організацій, відповідно до резолюцій Генеральної Асамблеї ООН 71/205, 72/190 та 73/263;
- c) утримуватися від практики нав'язування громадянства Російської Федерації мешканцям Криму, у тому числі затриманим особам;
- d) припинити застосування катування, жорстокого поводження та сексуального насильства з метою примушення затриманих осіб до самовикриття або «співпраці» з правоохоронними органами;
- e) проводити ефективне розслідування всіх заяв про катування, жорстоке поводження, свавільні арешти і затримання;
- f) Розкрити інформацію про кількість та персональні дані осіб, яких було депортовано із Криму до Російської Федерації для відбування покарання, та вжити негайних дій щодо повернення таких осіб до Криму; забезпечити безперешкодне відвідування таких затриманих родичами та представниками українського консульства;
- g) припинити практику розміщення затриманих в карцерах як спосіб залякування;
- h) забезпечити наявність належних ресурсів для охорони здоров'я в місцях позбавлення волі в Криму; забезпечити затриманим швидкий доступ до медичного огляду незалежною медичною установою на їхнє прохання;
- i) дотримуватися відповідно до норм міжнародного права та до їхнього звільнення прав українських в'язнів та затриманих у Криму та в Російській Федерації, у тому числі тих, хто оголосив голодування, а також дотримуватися Мінімальних стандартних правил ООН щодо поводження з ув'язненими (Правила Нельсона Манделі).⁹⁸

115. Міжнародній спільноті:

- a) продовжувати використовувати всі дипломатичні засоби для тиску на всі сторони конфлікту з метою негайного припинення бойових дій, наголошуючи на тому, як активний збройний конфлікт завдає страждань цивільному населенню та підіриває перспективи досягнення стабільності, миру та примирення;
- b) посилювати значення поваги до прав людини як способу прискорення досягнення прогресу в напрямку сталого розвитку, зокрема, шляхом підтримки проектів та ініціатив, що якнайкраще використовують взаємозв'язки між правами людини та Порядком денним сталого розвитку на період до 2030 року;

⁹⁸ Резолюція Генеральної Асамблеї 70/175, додаток.

- c) закликати Російську Федерацію дотримуватися своїх обов'язків як носія зобов'язань згідно з міжнародним правом у сфері прав людини та як окупаційної держави відповідно до міжнародного гуманітарного права;**
- d) заохочувати Російську Федерацію надавати міжнародним та регіональним моніторинговим механізмам у сфері прав людини безперешкодний доступ до Криму.**